

Cîntecul de Șabat

Discutînd cu un ziarist francez despre tradiția evreiască Elie Wiesel afirmă: „În iudaism în general și în hasidism în particular, cîntecul are o importanță primordială. Un mare rabin spunea: „Dacă aș ști să cînt, aș sili pe Dumnezeu să coboare printre oameni... Palatul lui Mesia se poate deschide numai prin cîntec”.

Aria folclorică evreiască este extrem de mare și de variată. Între cîntecurile în care folclorul și-a pus amprenta se numără și zemirot, cîntec de slavă, pe care credincioșii le întonează la mesele de Șabat, poeme închinată zilei de odihnă și etice sale. În încheierea acestei zile deosebite, urmează cea de a treia din mesele de Șabat (Șaloș Seudot). Aceasta se prăznuiește în sinagogă și urmează rugăciunii de la apusul soarelui (Minha). Adunați în jurul meselor, credincioșii întonează cîntece religioase și psalmi, ascultînd învîșturi etice din Tora. Masa se termină odată cu căderea sertii și astfel începe o nouă săptămîină, nu însă înainte de a se efectua o ultimă ceremonie cunoscută sub numele de Mlave Malca (însoțirea reginei), legată și de o anume ceremonie Havdala, după serviciul divin de Maariv. Mlave Malca constituie un prilej pentru credincioși de a întona melodii religioase și hasidice din care nu lipsesc și anumite cîntări din Psalmii lui David. „La Mlave Malca — spunea pe drept cuvînt Peretz — înainte de orice e cîntecul.” Totul depinde de sufletul ce-l pui în cîntec, căci: „Tot, tot ce simte un om poate fi redat în cîntec”. El exprimă credința, obiceiuri, datini religioase care se transmit din generație în generație. Ele se caracterizează prin simplitatea lor dar cu o forță expresivă a melodiei, prezentînd interes pentru folclor, prin felul de adaptare a melodiei la text, prin structura melodică precum și prin ritmul folosit. Toate laolaltă aduc o contribuție la cunoașterea sufletului credinciosului evreu.

Ascultînd unele din cîntecurile de Șabat precum ar fi cele intitulate: Tur meșelo Ahalnu, Iom Șabat Kodes, Vetaher libenu, Ismehu ve malhutchu șomei Șabat, Ma iaftit, Hamavdil bein Kodes lehol, cu variații sa în idiș: Țint un di havdula, care au fost culese, transcrise pe portativ și publicate în diferite culegeri, constatăm că ele traduc în limbaj muzical diferite stări sufletești, șirurile melodice evidențînd o imaginație vie de origine folclorică.

Unele dintre cîntecurile de Șabat se încadrează în seria „cîntecelor de masă” (Birkat hamason) și au textul în limba ebraică, puține în cea idiș. Altele sînt cîntece hasidice fără cuvinte, avînd drept text doar exclamații monosilabice, adesea însoțite de bătăi ritmice din palme. Avînd o întindere relativ limitată, cu o exprimare muzicală simplă dar plină de melodie, cîntecurile de Șabat sînt ușor de reținut și de reprodus, fiind astfel accesibile tuturor. Unele sînt vesele, altele străbătute de o anume tristețe lirică. Cîntate în forma lor autentică, melodiile sabbatice prezintă o originalitate marcantă deosebindu-se de alte forme ale cîntecului folcloric evreiesc. Privite în ansamblul lor, ele sînt „... exemple de felul în care poate fi exprimată o idee muzicală într-o formă lapidară, concisă, cu evitarea a tot ce este superfluu” (Bela Bartók).

La originea lor cîntecurile de Șabat au adesea — în melodica lor — obiceiuri locale și sint puse, de cele mai multe ori, sub influența mediului în care au fost făurite de autori rumași de obicei anonimi.

Concetenții vor întîlni în melodiile de Șabat intonate pe melegurile noastre influențe ale așa zisului „cîntec doinit”, avînd o putere deosebită de evocare. Ele dovedesc că au fost făurite sub direcția influență a cîntecelor populare. Intonația păstrează toate caracteristicile acestui cîntec, reflectînd o anume stare sufletească legată de încheierea zilei de odihnă și începerea unei noi săptămîni de lucru.

I. L. Peretz spunea: „Cu aceleași sunete poți să te ridici pe cea mai înaltă treaptă a credinței și extazului... depinde numai cine cîntă și ce cîntă”.

Cîntecurile de Șabat constituie un tezaur de muzică folclorică și un vast domeniu de cercetare pentru folcloriști.

MAURICIU ROTHENBERG

FOLCLOR HASIDIC

În orașele Zürich și Basel au fost organizate seri muzicale și de folclor hasidic. O formație muzicală a interpretat mai multe melodii hasidice iar un ansamblu dramatic a transpus pe scenă cîteva povestiri despre Baal Șem, creatorul hasidismului.

În cadrul unei impresionante ceremonii care a avut loc la Tel Aviv, primarul a înmînat d-lui Victor Kugler medalia orașului. Motivul acestei distincții? Victor Kugler, astăzi în vîrstă de 75 ani, este unul și același personaj cu „Kraler”, unul dintre eroii principali din „Jurnalul Annei Frank”. Autoarea jurnalului atît de celebru a folosit acest nume spre a-l feri pe binefăcătorul ei și al familiei sale de răzbușnarea hitleristă.

Kugler-Kraler, olandez de origine, era asociat de afaceri cu tatăl Annei Frank. Împreună cu alți olandezi inimoși, a pregătît într-un pod al unei vechi clădiri o ascunzătoare pentru mai multe familii evreiești urmărite de Gestapo. Familia Frank, împreună cu cele două fiice, Margot și Anne, precum și încă alte două familii au fost adăpostite în podul vechii clădiri timp de doi ani, din iulie 1942 pînă în august 1944. Aici Kugler-Kraler și alți olandezi s-au îngrijit de întreținerea lor. Dar în fata ză de august 1944 au fost descoperiți de Gestapo, trimiși în lagărele de exterminare, unde au pierit aproape cu toții. Singurul supraviețuitor e tatăl Annei Frank.

Jurnalul Annei Frank, descoperit mai tîrziu în manskarda ce a adăpostit-o vremelnice, a fost publicat în 1959, zguduînd conștiința lumii.

În declarațiile făcute presei cu ocazia primirii înaltei distincții, soții Kugler, cetățeni olandezi, astăzi stabiliți în Canada, au arătat că „socotesc că au făcut un lucru normal ajutînd cîteva familii”.

Pentru Kugler-Kraler, descoperirea de către Gestapo a familiilor adăpostite de el a avut efecte tra-

Evreii în războiul de la 1877

Evenimentele naționale ale țării au fost întotdeauna sărbătorite cu însuflețire, împreună cu poporul român, și de obștea evreiască. Un exemplu ni-l oferă gazeta Curierul Israelit din București care, cu prilejul sărbătoririi a șase decenii de la războiul din 1877, a publicat un articol pe care-l reproducem acum, cînd țara celebrează o dublă sărbătoare — ziua Victoriei asupra fascismului și cucerirea independenței de stat a României.

„Cînd armata română a pornit, în avînt ostășesc, la fărînarea neatîrnării României, se adresase o chemare către toți fiii țării, cerîndu-le să se jertfească pentru patrie. Poporul român a răspuns cu entuziasm la această chemare. A răspuns în-treg poporul român. Cu aceiași însuflețire și cu același spirit de sacrificiu. Oștenii au pornit și în cînt de vitejie au îndeplinit faptele eroice care stau la temelia Independenței.

Fie-n îngăduit cu prilejul acestei patriotice aniversări, să desprindem din foile îngălbenite de vreme cîteva mărturii ale patriotismului evreilor români.

Abia sunase trîmbița mobilizării și în țara întregă evreii s-au simțit chemați să lupte alături de toți ceilalți fii ai țării. În București s-a constituit un comitet central care a lansat următorul apel „Către israeliții din România”:

„Coreligionari”

Țara se află acum în împrejurări grele. Datoria fiecăruia este a contribui la satisfacerea trebuințelor ei. Țara în care ne-am născut, reclamă în timpul de azi să-i plătim o mică părțică din aceea ce ne-a dat din ziua nașterii noastre.

Contribuiți ca și pînă acum, dar într-un mod mai sistematic, cu brațul, cu cunoștințele, cu averea voastră pentru binele țării, fiecare în cercul său, fiecare

cu ceea ce poate fiecare în orașul în care locuiește.

Toți acei care, afară de coreligionarii noștri aflați acum în armata țării, vor voi să se înroleze ca voluntari și nu vor dispune de mijloace pentru a se echipa singuri, să se adreseze la comitetul de mai jos, care se va grăbi a le procura cele trebuincioase.

Patria noastră are nevoie de concursul tuturor fiilor ei. Orice divergență și deosebire dispire în fața acestor nevoi. Fiiți buni!!!

Comitetul central care a lansat acest apel patriotic se compunea din: Adolf Weinberg, Filip Focșăneanu, I. E. Cohen, Saniel Marcus, Emanoil Rosental, Dr. Lempart, Dr. Leopold Stern și Moise Leo.

În toate centrele mari și mici ale țării s-au lansat manifeste identice. Cităm dintr-un manifest al evreilor moldoveni:

„România liberă, patria noastră fiind în luptă singeroasă pentru asigurarea independenței sale, cere concursul tuturor contra pericolelor care amenință existența ei.

Fraților! Această gravă situație în care se află țara ne impune sacra datorie a contribui și noi, cu toate mijloacele de care dispunem, la ușurarea suferințelor bravilor soldați răniți cari luptă pentru patrie!”

Dr. Ad. Stern notează în însemnările sale ecoul puternic pe care l-au avut apelurile fruntașilor la patriotismul populației evreiești din țară:

„Tinerii noștri răspund cu entuziasm apelului nostru de a-și pune brațele în slujba patriei; ei se înrolează cu grămada ca voluntari în serviciul activ al armatei și în ambulanțe. Comitetul central le dă echipamentul și cheltuielile de drum pînă la locul de destinație. De altă parte începe marea mișcare de ajutor, în toate părțile evreiești”.

În toate orașele țării s-au constituit comitete care după exemplul comitetelor din București și Iași au desfășurat o activitate de rară vrednicie patriotică. Sute de liste de subscripție au fost distribuite de către aceste comitete. Mii de evrei au acoperit listele cu importante subscripțiuni.

În afară de contribuțiunea evreilor la opera Crucii Roșii, evreii au contribuit în mod special cu organizarea spitalelor și ambulanțelor. Comitetul din Iași a înființat la T. Măgurele un spital cu 20 paturi sub conducerea fraților dr. Friedman și farmacist Friedman. Comunitatea din Galați a organizat un serviciu special pentru căutarea soldaților răniți.

O operă de impresionantă amintire a fost, desigur, ambulanța „Zion” organizată de evreii din Capitală. Ambulanța aceasta a fost elogios relevată în „Revue medicale roumaine” din 1 aprilie 1878.

În „Monitorul Oficial” din 1 iulie 1877 a apărut o descriere a felului cum s-a făcut sfînșirea ambulanței. Cităm:

„Duminică, aceeași ceremonie, cu aceeași solemnitate, s-a repetat pentru ambulanța specială formată de doamnela patronese și comitetul israelito-român „Zion” din București.

Comitetul doamnelor israelite este asemenea sub patronajul M. S. Doamnei și rezultatul lucrărilor este din cele mai ferice, de vreme ce comitetul „Zion” sub președinția d-lui A. Weinberg a putut forma o secție de ambulanță compusă din 2 trăsuri pentru răniți, 2 furgoane pentru material, avînd și un spital suplimentar de 10 paturi.

M. S. Doamna și președintele societății „Crucea Roșie” au felicitat comitetele israelite pentru sentimentele ce arată. În capul personalului acestei ambulanțe este d. dr. Cocu, care a participat în ambulanțele franceze în timpul războiului franco-german cînd, ca recompensă a primit și decorația „Crucea Roșie”. Pe lângă această ambulanță era atașată asemenea și o secție de ambulanță militară și o secție de brancardiere.

Dela palatul universității ambulanțele au plecat de-a dreptul la gara Tîrgoviște și chiar în aceeași seară cu drumul de fier la destinațiile lor.”

(Continuare în pag. V-a)

Flori pentru domnul Kraler...

Momentul solemn al înmînării distincției.

gice. A fost imediat internat într-un lagăr de concentrare din Olanda, unde a fost chinuit timp de 10 luni, după care îmbarcat cu alți prizonieri spre a fi transportat într-un lagăr din Germania, reușește să evadeze. Se ascunde apoi în orașul Hilversum, unde trăiește pînă la sfîrșitul războiului.

Din 1955 a emigrat în Canada. În prezent d. Kugler locuiește la Toronto, de unde întretine o bogată corespondență cu tatăl Annei Frank, Otto, astăzi în vîrstă de 85 ani stabilit în Elveția. Dealțul înalta distincție a fost acordată acestuia și la sugestia lui Otto Frank.

În ultimii zece ani d. Kugler-Kraler a finit nenumărate conferințe în școli despre Anna Frank și evenimentele legate de biografia ei. Impresionați de relatările acestui prețios martor ocular, tinerii auditorii îi oferă flori și admirația lor.

Profesoratul lui Mihail Sebastian

S-au scurs treizeci de ani de la moartea tragică a scriitorului Mihail Sebastian. Astăzi locul lui este definitiv stabilit în rândul scriitorilor români iar opera lui teatrală s-a înscris în repertoriul universal. Desigur că ar fi îmbogățit cu încă multe lucrări valoroase literatura în cei treizeci de ani de maturitate creatoare, de când ne-a părăsit.

La această tristă comemorare, doresc să evoc o latură mai puțin cunoscută din activitatea lui intelectuală, ca profesor. Ea aduce încă o lumină asupra personalității lui multilaterale.

Era în preajma celui de al doilea război mondial. Forțat să-și reducă simțitor activitatea literară, el și-a concentrat toată atenția asupra studiului și schițării unor noi opere. Atunci, ca director de liceu am avut marea satisfacție să-l conving să-și dedice o parte din timp instrucției și educației școlarelor. A acceptat o catedră la cursul superior al liceului „Cultura B” din București, hotărât să inițieze tânăra generație în frumusețile literaturii române și universale.

După o scurtă perioadă de acomodare, se simțea fericit în mijlocul colegilor și elevilor săi, care-l prețuiau deopotrivă. Orelle lui de curs aveau aceeași prospețime ca și literatura sa. Prin solida și vastă cultură generală, cu logica lui strânsă și un deosebit simț pedagogic, reușea să spargă cadrul îngust al lecției ducând pe școlari spre trăirea literaturii studiate. Dificilele lecții despre „genurile literare” le dădea o viață nebănuită prin paralelisme și mai ales printr-o exemplificare bogată, scoasă din literatura universală. Acolo unde i se părea o lecție mai dificilă, pune o rivă deosebită în prețuirea ei. De multe ori mă onora cu mărturisirea lui și dezbăteam împreună unele lecții de fonetică și dialectologie, căutând și găind o metodă specială pentru a le face atractive.

Mihail Sebastian nu era numai un optimist și un sentimental. În cei patru ani de profesorat (1940—1944) s-a legat temeinic de școală, de colegii și elevii săi. A inițiat sărbătorirea și l-a prezentat pe scriitorul Barbu Lăzăreanu (1941) în

Mihail Sebastian la catedră

prezența unui numeros public, cu ocazia împlinirii a 60 de ani. Conferințele lui seriale despre „Viața și opera lui Shakespeare” au atras în mod constant un numeros public. Ele dovedeau erudiția cit și preocuparea permanentă a lui Sebastian pentru cunoașterea variatelor și finele mijloace pe care le utiliza „marele Will” în dramele sale.

23 August 1944 îi deschidea noi și largi perspective. Succesele literare mai vechi la care se adăuga succesul piesei sale „Stea fără nume” îl îndemneau să-și reia calea literaturii. Pentru aceasta, cu părere de rău, a sacrificat catedra.

Mai exact a plasat această activitate pe planul doi, după cea literară prioritară, căci în primele luni după eliberare a preluat un curs de limba și literatura română la universitatea muncitorească „Stefan Gheorghiu”. Un destin nemilos a făcut ca aceasta să fie ultima sa formă de activitate. După cum se știe, în drum spre școală a fost accidentat mortal, tocmai în momentul când era așteptat să-și țină lecția inaugurală. Odată cu literatul dispărea și profesorul Mihail Sebastian, la vârsta de 38 ani. Pătat, pe corpul zdrobit de autocamion, se găsea un singur manuscris: lecția profesorului Sebastian.

Prof. dr. ION GRUBEA

Vârstele lui Barbu Lăzăreanu

Din cartea de eseuri a lui Ion Caraion *Enigmatica noblețe*, recent apărută în Editura Eminescu, nu lipsește evocarea lui Barbu Lăzăreanu. Ea nu putea să lipsească dintr-un volum care poartă ca emblemă aceste rânduri: „Intre cuvintele limbii române (fiți așa de mari artiști încât să nu trebuia să-și finit la colț ori dojenit nici unul din cuvintele limbii!) n-au existat niciodată frontiere.”

Și Ion Caraion scrie despre Barbu Lăzăreanu: „Altdată Perpessicius, altdată Zarișopol, altdată Sadoveanu-i a elogiat învătura, lecturile, moravurile, sau cunoașterea limbii. Am refuzat în gând imaginea dascălului de mărunt și și incredere care a fost măruntul credincios al buchilor — Barbu Lăzăreanu” (pag. 49).

În pagina ce i-a încheiat *Revista culturală* mozaic, în nr. 264 din 15 noiembrie 1971, prețul Gh. Cănușescu scria: „La o nouăceea toamnă a lui Barbu Lăzăreanu înfloresc crizantemele sufletești pe mormintul său. Am avut cinstea să-l cunosc și eu la cei peste 70 de ani... când era director general al Bibliotecii Academiei.”

În aceeași pagină a revistei, Șașa Pană scrie că l-a cunoscut în 1919, când deci, Barbu Lăzăreanu nu împlinise 40 de ani și când ținea prelegeri la Universitatea populară evreiască din Str. Mircea Vodă „Într-o sală plină până la refuz”...

„Un bătrinel. Când l-am cunoscut eu, devenise un bătrinel” scrie în 1974 Ion Caraion. „Scrupulos nu fără ticuri blajine, doritor de dialoguri cu piper livrese și plin de priviri licărind launtrice...” Barbu Lăzăreanu, acest bătrinel răbdurii și îmbogățit, cu ochi de piper și catifea... Mi se părea că-n fiecare clipă trebuie să-și apară pe umăr o veșnică îmbălnzită”...

Dar cum arăta Barbu Lăzăreanu când nu era încă... „un bătrinel”? Părul bogat îi cade pe frunte de ambele părți, mustăcioara tăiată scurt deasupra gurii, ochii... piper și catifea, vorba lui Ion Caraion. Așa apare în fotografiile de mărirea celor de pe buletinele de populație, care însoțeau titlul, — sus, în capul paginii, — al articolelor publicate în cunoscuta revistă „Adam”.

Când Barbu Lăzăreanu împlineste cincizeci de ani, directorul revistei „Adam” îi servește drept felicitări... o papară. Cu umorul său caracteristic, I. Ludo îl dojene-

ște astfel: „Barbu Lăzăreanu e un copil care trebuie tras zdravăn de urechi”. Când ai atita bogăție de simțire și talent, nu e, aș putea zice, imoral să muști din pinea uscată a istoriografiei? ...Cît orz știe să strice el pe giștele pasiunii sale! De munca sa de istoriograf literar, de abilitatea sa de a dezgropa și reconstitui schelete, de memoria lui prodigioasă se vor folosi alții, — pentru rezultate mult mai lucrative...”

I. Ludo ar vrea ca Barbu Lăzăreanu să-și pună în valoare și celelalte daruri ale sale, între care: „profunda sa sensibilitate judaică, receptivitatea neobișnuită la care aderă toate fibrele unei simțiri aproape anormale, îmbibat de un umor liric și de o intuiție excepțională”...

Dar nici Barbu Lăzăreanu nu-i rămâne dator... Adam nr. 10 din 15 octombrie 1929, se deschide cu o *Scrisoare* în care „istoriograful” probează răspunde cu o nobilă modestie: „Creator al secundului Adam! Îți place să auzi cetindul-și din *Cartea de prima lui Moisi*, Din Paliea de la Orăștie, sirele în care a arătat felul cum, de către celălalt Creator, a fost „făcut” cel dintâi Adam...”

Da că dorești o *actualitate* lirică, o poezie pe care vremea n-a fost în stare s-o ronție, necum s-o macine: care, gargarisită de atitea gîtlejuri și îmbrățișată cu aifta caldă dragoste milenară a scăpat totuși de răscoacere și fleșcărie, — citește poezia *Psalmilor*, fie și în sombra și eteroclită, dar mereu magică tălmăcire a *diacônului Coressi*.”

Și anii trec... „Care fug ca orice rotiță a timpului... Semințe și germinări de forme ciudate au îngrijit minile acestui grădinar care, el însuși poet, da fiecărei plante, poezie și lumină” scrie Ion Cara-

Freud și iudaismul

Sigmund Freud, marele savant vienez, s-a simțit legat structural de tradiția iudaică, fiind nutrit din adolescență cu tilcurile Bibliei și Talmudului. Despre aceste surse ale gândirii lui Freud scrie Marthe Robert în cartea sa „De la Oedip la Moise”, 1974, Editura Calmann-Lévy-Paris). Renumită exegetă a operei lui Kafka, Marthe Robert se ocupă și în cazul lui Freud de relația dintre raționalismul omului de știință și sursele culturii evreiești. De la prima carte a lui Freud „Interpretarea viselor” (1896) pînă la ultima „Moise și mono-teismul”, scrisă la 80 de ani, cu trei ani înaintea morții, medicul vienez, creatorul psihanalizei, a fost obsedat continuu și de legătura tainică cu originile, materializată în special în figura tatălui său Iakob Freud, un evreu păstrător al datinilor și adnc cunosător al Bibliei. Personalitatea lui Moise l-a fascinat pe savant mai multe decenii: pornind de la imaginea sculptată de Michelangelo, cu forța ei covârșitoare, Freud s-a întors la modelul ei, Moise, formidabilul sculptor de destine umane, care a schimbat pe un versant traiectoria umanității. Studiul foarte riguros și documentat al cercetătoarei Marthe Robert se sprijină pe ceea ce Freud a mărturisit spontan în corespondența sa și pe relatările autobiografice pe care le cuprind cărțile tipărite. Ea luminează pentru întâia oară raporturile lui Freud cu iudaismul și modul în care ele influențează geneza operei sale.

MINERALIERUL „TOMIS”

La șantierul naval din Constanța a fost lansat la apă mineralierul „Tomis” de 55 000 tdw, prima navă de mare tonaj construită în România. Vasul are 213 metri lungime, 32 metri lățime și 17 metri înălțime, este dotat cu motor principal de 17400 c.p., dezvoltă o viteză de 16,5 noduri pe oră, dispunând de aparatură și instalații de navigație moderne. Actualmente, constructorii navali din Constanța lucrează la construirea unui al doilea mineralier de asemenea tonaj.

TINERI MAI ÎNALȚI...

Ultimele date statistice, rezultate al unor studii antropometrice, arată că tinerii din România născuți după anul 1950 sînt mai înalți, mai bine dezvoltati. Datorită noilor condiții de viață, de îngrijire a sănătății, datorită aplicării normelor de igienă a muncii, de igienă alimentară, infantilă și școlară, s-au putut consemna rezultate semnificative: băieții au crescut în medie cu 7,7 cm. față de înălțimea pe care au avut-o la vârsta respectivă părinții lor, iar fetele cu 5,1 cm. Așadar, o generație mai viguroasă, mai voinică.

PREMIERĂ MONDIALĂ

O premieră mondială în domeniul rășinilor sintetice, înregistrată ca invenție, poartă semnătura unui colectiv de specialiști de la centrul de cercetări pentru protecții corosive, lacuri și vopsele al Ministerului Industriei Chimice. Noua rășină poliesterică are calități deosebite care o recomandă pentru diverse utilizări în condiții grele de lucru, la temperaturi scăzute, la conducte de petrol și gaze, la reparații de rezervoare, pentru intervenții urgente în caz de avarii.

MAMAIA SE EXTINDE

Asemenea celorlalte stațiuni de pe litoral, Mamaia cunoaște o permanentă dezvoltare. În apropiatul sezon turistic estival, vor fi date în folosință alte 500 de locuri în hoteluri noi, precum și citeva noi unități mari în alimentația publică. S-a încheiat proiectarea unui nou ansamblu hotelier care va fi amplasat în zona de nord a stațiunii. În urma realizării acestor construcții, capacitatea de cazare a Mamaiei va ajunge în 1976 la circa 34 000 de locuri pe serie, ceea ce echivalează cu jumătate milion zile-turist pe an.

„TIMOSTERINA”

„Timosterina” este denumirea unei substanțe de natură hormonală cu proprietăți anticancerose demonstrate pe animale, izolată din glanda timus de un colectiv de cercetători de la Institutul de endocrinologie din București, sub îndrumarea academicianului Ștefan Milcu. S-a constatat influența acestei substanțe în procesele imunitare precum și efectul ei protector asupra animalelor iradiate cu raze X. După rezultatele obținute pînă în prezent, se apreciază că timosterina va putea fi utilizată în viitor și în clinica umană.

ion. Pentru el Barbu Lăzăreanu a fost și „bijuterul care știe cum se șlefuește un diamant și știe prețul diamantului slefuit răbdurii, cu migală... Cunoștea și le învățase într-o viață întreagă! — caligrafia, corpul și uzina unei culturi”.

Și iată-l împlinind 65 de ani! Ziarele epocii consemnează că, la 27 aprilie 1974, Barbu Lăzăreanu a fost sărbătorit în sala Dalles de un conclave de învățași și scriitori, care i-au arătat afecțiunea și prețuirea lor. Printre vorbitori s-au numărat personalități de primă mână, începând cu Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, F. Aderca, Emil Dorian, Lascăr Saraga...

Iată „vârstele” pe care le-a străbătut Barbu Lăzăreanu, de când a văzut lumina zilei în mahalaua „calicimii” din Botoșani, a spus ce-a avut de spus și... s-a retras, în ziua infarctului survenit la 19 ianuarie 1957, când, la porțile Academiei Republicii Socialiste România, s-a arborat dolul...

ANGHEL CORBEANU

T. E. S. în turneu

În luna mai 1975, Teatrul Evreiesc de Stat din București întreprinde un turneu prin țară cu spectacolul muzical de revistă „NUNTA DE ARGINT” de I. Berg, Harry Eliad — care este și regizorul artistic al spectacolului — și B. Friedman.

Spectacolul — care evocă împlinirea unui sfert de veac de activitate a T.E.S. — beneficiază de muzica lui Aurel Giroveanu, Edmond Deda și Richard Stein — care și-a asumat și conducerea muzicală. Scenografia este semnată de Dan Sache-larie, iar coregrafia de Sandu Feyer.

Turneul se va desfășura după următorul itinerar: Mediaș (6 mai 1975), Sibiu (7), Tg. Mureș (8), Baia-Bare (9), Satu-Mare (10), Oradea (11), Deva (12), Timișoara (13), Arad (14), Alba Iulia (15), Cluj-Napoca (17), Brașov (18), Ploiești (19), Piatra Neamț (20), Bacău (21), Roman (22), Făl-ticeni (23), Dorohoi (24), Rădăuți (25), Suceava (26), Botoșani (27), Iași (28), Galați (29), Bîrlad (30), Brăila (31).

Biletele pot fi procurate de la Agenția teatrală sau de la Comunitatea evreilor din fiecare localitate vizitată.

Sinagoga din Sardes

Au fost terminate lucrările de reconstruire a sinagogii din Sardes, monument remarcabil al iudaismului.

Cândva așezare vestită în zona geografică unde este situat, Sardes — astăzi localitate rurală a Turciei apusene — a adăpostit o înfloritoare obște evreiască. Vorbind despre acest antic oraș, istoricul Iosephus Flavius relatează că evreii din Sardes se bucurau de drepturi cetățenești din partea romanilor, aveau un tribunal rabinic, un lăcaș de rugăciune și colectau bani spre a-i trimite în folosul Templului din Ierusalim.

Săpături arheologice efectuate în anii 1961—1964 în perimetrul satului turc Sart, situat pe locul anticului Sardes, au scos la lumină impunătorul lăcaș de rugăciune. Cercetările făcute de un grup de specialiști, sub egida universității Harvard, au dus la concluzia că în jurul anului 160 al erei actuale, obștea evreiască din Sardes a obținut în mod oficial din partea autorităților romane dreptul de a transforma în sinagogă un edificiu roman. Au fost astfel scoase la iveală și identificate ziduri de marmură specifice edificiilor romane ale epocii. Evident, totul a fost modificat: un monument roman a fost ingenios transformat în amvon pentru citirea Torei.

De o mare frumusețe este chivotul sfânt al anticiei sinagogii, admirabil conservat. În zidul lăcașului de rugăciune este încrustată o menora, străjuită de-o parte și de alta de un lăvăz și un sofar. În total, au fost identificate 15 sculpturi reprezentând menora, toate executate cu deosebit simț artistic. O inscripție descoperită pe unul dintre zidurile sinagogii, inscripție totalizând 15 rânduri și aproape 120 de cuvinte, nu a putut fi încă descifrată. Ea prezintă un curios amestec de scriere ebraică și greacă. Nu este exclus să avem aici de-a face cu un fel de „idiș” antic bazat pe lexicul greco-ebraic.

Documente găsite cu prilejul aceluiași săpături arheologice indică faptul că numele enoriașilor erau, în marea lor majoritate, un amestec de ebraică și greacă. Documentele descoperite relevă, de asemenea, că lăcașul de rugăciune a funcționat neîntrerupt pînă la mijlocul secolului al V-lea. Membrii obștei au susținut sinagoga prin dăruiri, așa cum rezultă din documentele găsite.

Reconstruirea interiorului lăcașului de rugăciune, făcută după terminarea lucrărilor arheologice, indică faptul că existau jilțuri și bănci pentru cel puțin 200 de persoane. Primele trei șiruri de bănci erau prevăzute pentru conducătorii obștei și pentru bătrîni. Într-o anticameră a sinagogii se găsea o instalație de apă. Aici pare să fi fost o încăpere pentru oaspeți: nu este însă exclus să fi fost vorba de o mikva.

În afara zidurilor sinagogii au fost scoase la lumină numeroase magazii și prăvălii care se înșirau pe strada principală a localității. Cel puțin trei dintre aceste edificii comerciale au aparținut — așa cum indică inscripțiile — lui Jakob Melitus, un neguțitor evreu care a trăit în secolul al III-lea.

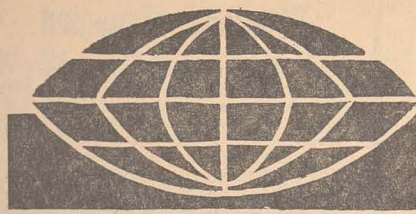
Vestigiiile anticiei sinagogii din Sardes constituie o mărturie impresionantă a prezenței unei înfloritoare obște evreiești care, între anii 160 și 430 ai erei actuale, a jucat un rol important în viața localității, lucru atestat și de prezența unor evrei în rândurile consilierilor municipali înstituiți cu funcții de conducere.

Reconstruirea sinagogii din Sardes e menită să reliefeze străvechea prezență a obștelor evreiești pe pământul Europei. În mod simbolic, în unul din pereții sinagogii reconstruite a fost încorporat un fragment de zid din construcția antică pe care se află înscris cuvîntul ebraic „Șalom” — Pace.

DIALOG IDIȘ

Al doilea volum de „Dialoguri idiș”, rezultat al seminarilor de limba idiș ținute la Paris în 1969, 1970 și 1972 a fost publicat de către Departamentul culturii al Congresului Mondial Evreiesc (secția franceză), organizatorul acestor seminarii.

Fiecare seminar era dedicat unei anumite teme: „Populația evreiască azi”, „Cărțile și presa evreiască de azi și de ieri” etc.

meridionale

Arta evreiască la Paris

Instalat în Vechiul Montmartre, pe strada Saules, Muzeul de Artă Evreiască face parte integrantă din peisajul cultural-artistic al Parisului. Creat în anul 1968, Muzeul și-a propus să facă cunoscută publicului artă evreiască, sacră și profană, veche și modernă; în același timp se urmărește a se oferi cercetătorilor o documentare cât mai bogată asupra acestei arte.

Grație donațiilor făcute în decursul celor aproape trei decenii de activitate, colecțiile muzeului s-au îmbogățit considerabil.

Muzeul prezintă o expoziție permanentă a colecțiilor sale, precum și diferite expoziții temporare pe diferite teme și sectoare ale artei. S-a constituit, de asemenea, o importantă bibliotecă de specialitate, pusă la dispoziția experților ca și a publicului larg.

Colecțiile ce fac parte din expoziția permanentă sînt prezentate în cinci sectoare. Primul cuprinde obiecte de cult și de artă populară, folosite în sinagogi sau în căminele credincioșilor, printre care se remarcă o frumoasă colecție de obiecte de cult din Africa de nord. Cel de-al doilea sector prezintă arhitectura sinagogală; este vorba, în fapt, de un ansamblu, unic în lume, de machete ale citorva zeci de sinagogi din diferite colțuri ale lumii, construite în diverse perioade, între secolele XII și XX. Sectorul al treilea, dedicat sculpturii, cuprinde mlaie și reproduceri în mărime naturală ale unor vechi monumente și pietre funerare. Cel de-al patrulea sector, unul dintre cele mai interesante, prezintă pictura sinagogală și mozaicurile de o rară frumusețe din asemenea monumente ale vechii arhitecturii evreiești ca sinagogile din Dura Europolis și Bet Alfa. În sfîrșit, cel de-al cincilea sector, consacrat artei contemporane, cuprinde peste 200 de desene, litografii, gravuri, picturi, sculpturi, aparținînd unor artiști evrei ca Chagall, Manne-Katz, Benn etc.

De la crearea sa, Muzeul a organizat în incinta sa 26 de expoziții temporare, organizînd totodată alte numeroase expoziții ocazionale pe diferite teme ale artei evreiești în centre culturale din Franța și din alte țări. Unele dintre aceste expoziții temporare tematice au evocat prin valorile artei sărbătorile iudaice („Luminile de Hanuca”, „Pesah și ideea de libertate”, „Șabat”). Alte expoziții tematice ocazionale au evocat „Arta religioasă evreiască”, „Arhitectura sinagogală”, „Etapela vechii unui evreu redată de obiecte de artă”, „Costume și scene ale vieții evreiești în secolele XVII, XVIII”. De parte de a se cantona în evocarea creației artistice din trecut, specialiștii muzeului au organizat în mai multe orașe ale Franței și într-o serie de centre culturale din Europa și America latină expoziții ale operelor artiștilor evrei contemporani, în domeniul picturii, desenului și gravurii. O puternică impresie a făcut expoziția organizată sub egida muzeului și prezentată în peste 20 de orașe din trei continente, avînd ca tematică „Opere ale artiștilor evrei morți în deportare în anii holocaustului”.

Muzeul de artă evreiască din Paris împrumută comunităților din Franța obiecte de artă din colecțiile sale spre a servi la expoziții sau prezentări cu diferite ocazii. Biblioteca muzeului ține la dispoziția cercetătorilor o largă gamă de

lucrări de specialitate privind toate aspectele artei evreiești; la dispoziția cercetătorilor și a publicului larg stă, de asemenea, o fototecă cu reproduceri de opere de artă. O bogată arhivă oferă date despre viața și creația celor mai mulți dintre artiștii evrei contemporani. În fiecare an, se organizează sub egida muzeului „Concursul internațional Neumann” atribuindu-se cîte un premiu pentru pictură, sculptură și desen unor artiști tineri.

FOTOGRAFII

Societatea internațională a fotografiilor, o organizație care încurajază și ajută fotografiile de toate vrstele și naționalitățile a publicat un album de 120 de pagini, intitulat „Ierusalimul, oraș al omeniei”.

Albumul cuprinde fotografii executate de 12 artiști, lucrate în alb-negru și color, dezvăluind Ierusalimul sub toate aspectele sale.

Cele mai vechi comunități evreiești din Lumea Nouă

Pe insula Curaçao, situată în Atlanticul de Sud, nu departe de coasta Venezuelei, se află o mică obște evreiască, numărînd cu totul 250 de familii. Datele istorice atestă că aceasta este cea mai veche comunitate iudaică stabilită pe noul continent.

Primul evreu a venit pe insulă în anul 1634, din Olanda. Numele său era Smuel Coheno și era funcționar al Companiei Indiilor de Vest. Douăzeci de ani mai tîrziu, un grup de evrei portughezi a debarcat pe aceste meleaguri, unde sperau să găsească liman liniștit, unde să nu-i ajungă brațul nemilos al inchiziției.

În acea perioadă a fost întemeiată comunitatea „Mikve Israel”, care își continuă activitatea și în zilele noastre. În anul 1732 a fost construită pe insulă prima sinagogă, care există și astăzi, fiind

cea mai veche din emisfera occidentală. Ea este o copie a mării sinagogi din Amsterdam, locul de origine al multora dintre enoriașii de acum două secole.

Mulți dintre turiștii care vizitează Curaçao, această insulă cu vară veșnică, nu scapă din vedere acest impunător lăcaș de rugăciune. Pătrunzînd în interior, ei constată cu surprindere că pardoseala este acoperită cu un strat gros de nisip. Care este explicația acestui fapt? La o asemenea întrebare, epitropii sinagogii răspund că, după unii, nisipul e menit să amintească credincioșilor peregrinarea vechilor evrei prin deșert, după ieșirea din Mîttram. Alții afirmă că acest nisip e menit să amintească făgăduiala pe care Dumnezeu i-a făcut-o patriarhului Avraam că urmașii săi vor fi „cît nisipul mării”. În sfîrșit, o a treia versiune afirmă că nisipul a fost așternut cîndva pe pardoseala sinagogii spre a aminti de lăcașul de rugăciune din Spania și Portugalia. În aceste sinagogi nisipul avea rostul de a înnăbuși pașii maranilor care veneau să se roage în ascuns, punîndu-și viața în pericol.

Aproape toate obiectele aflate în incinta mării sinagogi din Curaçao au o vechime de două-trei secole și chiar mai mult. Astfel, impresionanta Menora ce iluminează sinagoga în zilele de sărbătoare a fost adusă din Olanda acum mai bine de 250 de ani. Peste 220 de ani vechime au și jețurile, pupitrele și băncile.

Pe insulă există două cimitire evreiești, dintre care unul înființat în anul 1659. Inscriptiile de pe cele peste 2500 de pietre funerare sînt în cea mai mare parte în ebraică, portugheză și spaniolă, dar și în limbile engleză și olandeză.

O vechime aproape tot atît de mare ca obștea din Curaçao are și comunitatea evreiască din insula Barbados, din Antile. Oricît ar părea de curios, această comunitate, ca și aceea din Curaçao, este mai veche decît cea din New York sau Philadelphia. De altfel, evreii din Barbados au contribuit la construirea primei sinagogi din New York, așa cum au făcut obștile evreiești din Curaçao, Surinam și Jamaica. Menora de cupru care împodobește cea dintîi sinagogă din New York este darul comunității din Barbados.

Insula a fost mai întîi sub stăpînirea spaniolă, după aceea sub dominația portughezilor și abia în 1627 a devenit posesiune britanică. Evreii marani din Spania s-au numărat printre primii coloni care au pus piciorul și s-au stabilit pe insulă. Se mai păstrează o scrisoare din anul 1628 a unui negustor evreu stabilit acolo împreună cu familia sa. În cimitirul evreiesc din Bridgetown, capitala țării,

(Continuare în pag. a IV-a)

LICA

Printre organizațiile internaționale care militază întru promovarea ideilor de progres și umanitate se numără și Liga internațională împotriva rasismului și antisemitismului — LICA.

Într-o declarație făcută recent revistei „Tribune Juive” care apare la Paris, președintele Ligii, Jean Pierre — Bloch, fost ministru, personalitate proeminentă a vieții publice franceze, a prezentat, succint obiectivele și activitatea prestigioasei organizații internaționale.

„Liga internațională împotriva rasismului și antisemitismului grupează în jurul său oameni de bunăvoință, provenind din toate orientările politice, aparținînd tuturor concepțiilor filozofice, confesiunilor și credințelor. Obiectivul nostru fundamental este opoziția față de oricare formă de rasism și antisemitism, ca manifestări contrare progresului uman. Viața, evenimentele, au demonstrat atît necesitatea cît și justetea activității noastre. LICA și-a intensificat acțiunile, și-a mărit audiența și s-a impus ca un pilon consecvent al luptei antirasiste. Pretutîndeni, unde abordăm opinia publică și o chemăm să ne sprijine, găsim înțelegere și ecou. Numărul membrilor activi ai Ligii a crescut constant și ne propunem ca pînă la începutul anului viitor să se ridice la 50.000. Acțiunile noastre sînt sprijinite de zeci de mii de oameni. Forța noastră constă în condamnarea fără rezervă a tuturor formelor de rasism, în perseverența chemare la vigilență împotriva neofascismului și a repetării ororilor nazismului. LICA îi cheamă pe oamenii de bună credință să se alăture combaterei rasismului și antisemitismului, parte integrantă indisolubilă a luptei pentru demnitatea omului.”

CARNET

BRĂȚARA DE AUR

Leizer-birjarul, Hascal-„ziaristul“ erau, neîndoios, personaje pitorești, dar nu ele, ci oamenii cu brăjară de aur aveau ponderea cea mai mare în țirg. Astăzi, în epoca industrializării și a mașinismului, ne vine greu să apreciem rostul lor în acele vremuri. Și, totuși, un mic efort intelectual ne va ajuta să înțelegem că în împrejurările de atunci, de producție manuală și manufacturieră, ei erau mai mult decât sarea vieții, erau, în mare măsură, însuși principiul ei. Fără zidari nu ar fi fost case; fără cococari, cizmari, rîhtuitori și croitori, oamenii ar fi pierit de frig; fără rotari, potcovari și curelari, țărani nu ar fi avut cum să-și lucreze pămîntul, lumea ar fi fost lipsită de pîine și ar fi murit de foame...

De fapt asta era țirgul: o așezare de meseriași de tot felul, însă deopotrivă de trebuitori oamenilor de atunci. An de an și generație de generație, viața curgea în albia muncii și a îndeminării, nu odată la confluență cu arta. Căci privind, în zi de sârbătoare, sumanul înflorat al unui flăcău semeț, te întreabai unde s'fîrșea meșteșugul și unde începea arta croitorului anonim care a cusut acest veșmînt. Și tot așa bondița sau sipetul de zestre al fetei, căruța sau harnașamentul cu care se ajuta, dar se și fălea, gospodarul.

Munca și cîmștită și iscusită, aceasta era legea vieții țirgului, rațiunea sa de a fi. Era ca și cum căsuțele acestea scunde de pe ulițele cam îngheșute și lipsite de verdeață ar fi avut o temelie în plus, față de cea obișnuită, de piatră și cărămidă. Iar în această a doua temelie stătea trăinicia lor.

Ciclu muncii însoțea, mai exact devansa, celălalt ciclu, fundamental, al naturii. Înainte ca soarele să se ivească pe cerul țirgului și mult după ce asfințea, cococarii și croitorii se aflau la mașina de cusut, ciubotarii și cizmarii băteau de zor cuiu de lemn și de fier, iar potcovarii ațîțau cu foalele țarul din covali.

Iarna soarele apune devreme, dar ziua de lucru a meseriașului era la fel de lungă ca în toată verii, căci așază nevoile erau mari și toată nădejdea erau cele zece degete ale sale. Iar ele nu se așteptau de sminteală.

Meseria nu era doar un mijloc de a-și agonisi cele de trebuință traiului, ci pentru foarte mulți dintre ei un har, o vocație. Erau familii de meseriași întocmai așa cum istoria muzicii cunoaște familii de compozitori sau interpreți celebri. Erau croitori din tată-n fiu, sau ciubotari, sau zidari, sau rotari. Identificați pînă-n-trăita cu meșteșugul, încît acesta le devenise de mult nume de familie: Croitoru, Ciubotaru, Zidaru, Rotaru. Nu rareori, osebit de Brevetul de meșter, înrămat și atîrnat la vedere, pe un perete al atelierului, o asemenea familie păstra ca un lucru de preț, într-un sipet, cite un zapiz domnesc prin care era lăudată iscusința unui înaintaș. Era cartea lor nobiliară, care le atesta deopotrivă și vechimea și meșteșugul.

Erau oameni prea modești spre a se folosi de vorbe mari; altmînter cutare zidar, fecior și nepot de zidar ar fi putut spune, în chip de epitaf, la capătul trudei sale pămîntești: „Am găsit un țirg din pământ și-l las din cărămidă trăinică“. Iar croitorul, fecior și nepot de croitor ar fi putut rosti, în chip de introducere, la începutul carierei sale: „Dați-mi un ac și ață și voi schimba portul lumii“. Dar erau oameni prea modești spre a se folosi de vorbe mari.

Nu, nu vorbele mari le erau pe plac, ci cele de spirit și cel pușin o rază din canuna de faimă a lui Șalom Alehem își are sursa aici, în lumea de mici meșteșugari ai țirgului. Dar nici nu trebuia să fi fost binecuvîntat cu pana marelui umor, ci doar cu un ochi care vede și o ureche care aude, spre a descoperi mărgăritarele ce împodobeau viața de fiecare zi a meșteșugarului. Căci aici, în atelierul strîmt al croitorului și ciubotarului, s-a născut folclorul evreiesc și tot aici umorul, tristul unor evreiesc.

S-au ivit pe lume pentru a munci și-și treceau din tată-n fiu acul, ciocanul, mistria sau foarfece de tăiat tabla. Unealta aceasta simplă îi hrănea și-i ocrotea, ajutîndu-i să iasă din toate greutățile vieții, războaie, epidemii, secetă... Grija lor de căpetenie era/parnusa, cele necesare traiului de fiecare zi. Se îngrijeau de sine și de-ai lor, dar nu cu o grijă egoistă, căci fiecare împunsătură de ac, fiecare bătăie de ciocan, fiecare lovitură de mistrie era totodată spre binele semenilor. Bunăstarea lor era indisolubil legată de bunăstarea generală, altmînter existența lor ar fi fost un non-sens. Așa cum lipsit de sens, chiar absurd, ar fi fost ca brutarul să încingă captorul numai pentru a coace o singură pîine.

...Așa încît nu era chiar departe de adevăr croitorul acela care la întrebarea muștrătoare de ce nu se gîndește ceva mai mult la viața de dincolo, ar fi răspuns cu un suris trist:

Cînd îmi va suna ceasul din urmă și voi fi adus în fața tronului cereș, voi fi întrebat:

— Haim, ce ai făcut cu darul dumnezeiesc ce ți-a fost încredințat?

Iar eu, în marea mea neștiință, voi tăcea umil. Atunci Cel etern mă va întreba:

— Învățătura mea ai studiat-o?

Și de data aceasta voi tăcea, căci neadevărul nu mi-a plăcut nici pe pămînt.

Va urma, desigur, întrebarea firească:

— Dar fapte bune, cu ce fapte bune te înfățișezi înaintea tronului cereș?

Nici la această întrebare nu voi avea mare lucru de spus așa că mă bine voi tăcea. Cine știe ce guraliv nu am fost doar niciodată. Dacă totuși vor stărui să audă din gura mea în ce fel mi-am petrecut zilele vieții pe pămînt, le voi spune că nu am fost decît un biet croitor, nu dintre cei vestiți, ci pentru oameni umili, că în viață nu am făcut mare lucru decît că am mîmuit acul și ața și am îmbrăcat o groază de oameni mărungi, care altmînter ar fi răbdat de frig... Cam asta e tot ce le voi spune, căci de mi-a plăcut o glumă și nu am disprețuit nici un pahar de vin, mai ales dacă era Cotnar, toate astea sînt știute acolo sus și nu de la mine...

Cam așa povestea Haim croitorul în vreme cît încerca rîndul de haine tocmite de un om de la țară, asigurîndu-l, ca de obicei, că-i vine ca turnat, deși abia adineaori spusese că nu-i prea place să mîntă. Netezind ici un fald, însemnînd cu creta încheietura mincii, croitorul își încheia povestea:

— Asta voi spune înaintea tronului cereș și sînt încredințat că voi fi judecat cu toată bunăvoința, căci chiar Dumnezeu, în marea lui bunătațe, nu a pregetat să coase el însuși haine pentru Adam și Eva. Așa e scris în cărțile noastre sfinte și de aceea mă voi înfățișa cu inima liniștită înaintea judecății sale.

Sinagoga cîntecului

Este îndeobște cunoscut pentru evreii din Suceava că dacă vrei să asculți melodii sinagoga de autentică tradiție sau pe cele din repertoriul unor canțori renumiți te duci la „Sadegerer-șil“. Și dacă pătrunzi în această sinagoga a cîntului, cum îl spun cei ce o cunosc mai de mult, cu greu poți bănui în ambianța ei modernă, că te afli de fapt într-un lăcaș cu o istorie de multe decenii.

S-a născut, așa cum spun bătrîni enoriași, pe la începutul secolului nostru.

În preajma străzilor ale căror denumiri păstrate pînă azi dovedesc o concentrare puternică meșteșugărească (strada „Meseriașilor, a „Tăbăcarilor“ etc.) apar, cîtorite de evreii inimoși din acea vreme, o serie de sinagogi. În acest context ajunge pînă în părțile Sucevei, fama familiei rabincice Friedman din Sadagura. În semn de adîncă prețuire pentru membrii acestei familii pe care o cunosc direct prin pelerinaje periodice, mai mulți hasidim își numesc sinagoga după localitatea rabinilor venerați.

Cu timpul în jurul ei se grupează un număr impresionant de enoriași. Se păstrează legături cu familia rabincă din localitatea al cărei nume îl poartă, se transpun în viața religioasă locală îndrumările ce se primesc aici, se veghează la o atmosferă elevată a rugăciunilor.

Vitregile ultimului război mondial au întrerupt seria acestor realizări determinînd chiar închiderea rămasului. Numărul redus de enoriași care rămăseseră s-au îndreptat spre alte sinagogi, păstrînd nostalgia vieții spirituale din sinagoga proprie.

Inițiativa pe a început a prinde contur. În prima etapă problema primordială era aceea a redeschiderii sinagogii chiar și fără remedierile constructive care de fapt, prin trecerea anilor, se impuneau. Dorința unei reamenajări rapide se traduce în fapt și prin participarea nemijlocită la această muncă a multora dintre enoriași. Știrea reluării activității de cult în sinagoga „Sadagura“ ajunge pînă la ultimul descendent al vechii familii rabincice Friedmann, rabbi-Mordechai stabilit în Istraal. Într-o scrisoare pe care credințioșii o păstrează cu justificată satisfacție, rabinul salută entuziasmat fapta merituosă a acestora dîndu-le o însuflețită binecuvîntare în numele său și al precurșorilor.

Strălucirea de altă dată a lăcașului lor îi stăpînește pe bunii gospodari ai sinagogii. Cu ceva fonduri proprii bine gospodărite, cu un sprijin substanțial al Federației, începe mult dorita renovare. Participarea directă a enoriașilor, care la redeschiderea sinagogii părea un fapt în-timpător, devenea acum o acțiune amplă, cu profunde semnificații: credințioșii meseriași conduc sau execută direct lucrări potrivit pregătirii lor profesionale, ceilalți, funcționarii, de exemplu, participă la munci necalificate. Fiecare dintre realizările de azi din sinagoga, de la castaniul strălucitor al Aron-Kodeșului la tapetul pereților, de la nișa luminărilor creată special pentru protecția zugrăvii pînă la argintul sobei, fiecare din toate acestea își au istoria lor de muncă proprie pe care localnicii ți-o împărtășesc oriînd cu grațitudine și mîndrie.

Acelaș cult al frumosului, la nivelul posibilităților existente, îl regăsești chiar și în ținuta vestimentară a participanților la minian dar mai ales în melosul sinagogal de la oficierea rugăciunilor în care se fac simțite influențe Margulis, Ruvinsky, Steinberg, Padva, pe care unii din canțorii ocazionali de azi i-au cunoscut.

Cînd credințiosul din orașul nostru își dorește un cînt religios înaripat, o atmosferă elevată de rugăciune se duce la „Sadegerer-șil“. El înfîlțește aici pe însuflețitii continuatori de azi ai unei vechi tradiții de viață religioasă.

G. BRUCMAIER

Lag Baomer
la Templul coral

În seara zilei de 29 aprilie a.c. la Templul coral din București a avut loc tradiționala ceremonie de Lag Baomer.

Di. Daniel Segal, președintele Comunității evreilor din București, a vorbit despre semnificația istorico-religioasă a zilei.

A fost oficiat un serviciu divin de către d. prim-rabin I. M. Marius, în memoria rabinilor, conducătorilor decedați ai sfîntului lăcaș, ca și a funcționarilor din trecut ai obștei.

Cuvîntul cititorilor

Binecuvîntata activitate pe care o desfășoară Eminența Sa dl. Șef-rabin dr. Moses Rosen ca păstor spiritual al obștei din România, găsește o caldă apreciere în rîndurile coreligionarilor din țară și de peste hotare.

Semnificativă în acest sens este și scrisoarea primită recent de la Sneur Zalman Goldstein din Suhumi, U.R.S.S. Adresîndu-se Eminenței Sale, autorul scrisorii spune între altele:

„Numele dvs. este înscris cu litere de aur în istoria poporului evreu și sînteiți în primele rînduri ale marilor fii ai iudaismului din zilele noastre. Imi face plăcere și o mare bucurie să urmăresc prestigioasa dvs. activitate“.

Cele mai vechi comunități
din Lumea Nouă

(Urmare din pag. III-a)

se poate vedea o piatră funerară cu o inscripție în limba ebraică datînd din anul 1644.

În anul 1688 au fost promulgate în Barbados legi speciale împotriva evreilor; ei au fost obligați să plătească impozite exorbitante. În anul 1706, aceste restricții au fost abolite. Comunitatea evreilor din Barbados și-a adus primii rabi din Amsterdam. În anul 1834, un ciclon a distrus sinagoga din Bridgetown, dar lăcașul de rugăciune a fost refăcut după numai doi ani. Inaugurarea sinagogii refăcute a constituit un eveniment deosebit în viața comunității, care pe atunci era în culmea înfloririi ei. În anul 1729 această comunitate număra peste 1700 de familii. În anul 1848 numărul lor scăzuse la 38, iar în 1900 la numai 21 de familii.

În prezent locuiesc în Barbados doar 50 de evrei. În capitală, la Bridgetown, funcționează un sediu comunitar. Sinagoga este deschisă în zilele de sîmbătă și de sârbători.

DECESE

În perioada 11—25 aprilie 1975, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Rosen Emanoil (74 ani) Calea Șerban Vodă 66; Aftalion Moreno (86) Calea Victoriei 214; Recht Haia Sura (94) Aleia Rumeoară 23; Rorlich Rașela (70) Brezoianu 9; Liteanu Gheorghe (59) Mihai Bravu 68; Cohn Vlad Renée (75) Bul. Dacia 52; Loebel Macameu (75) Moșilor 257; Aberman Tina (75) Panait Moșoiu 11; Radeanu Moise (74) Crinului 5—15; Gabrielescu Eugenia (74) Plantelor 11; Solomon Hinda (67) Terasei 6; Solomon Clara (77) Munții Tatra 12; Blum Aron (73) Intr. Platon 20; Ascher Avram (78) Văcărești 206; Steklar Ghita (84) Șerban Vodă 102; Enescu Herman (68) Sf. Vinei 13; Saraga Marcu (86) Bul. Republicii 86.

Au trecut 11 ani de pierderea mult iubitorilor noștri

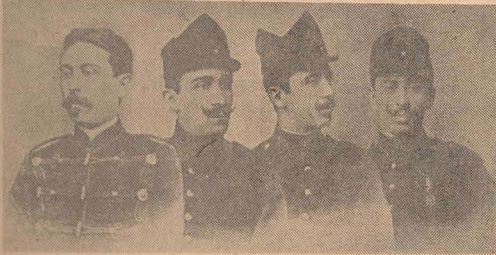
SIGMUND L. BEHRMANN — GALAȚI decedat la 18 aprilie 1964 (6 Iar 5724) în etate de 93 de ani

CLARA S. BEHRMANN decedată la 24 februarie 1964 (8 Adar 5724) în etate de 83 de ani.

Îi păstrăm pentru totdeauna în inimile noastre.

„FII AI UNEIA ȘI ACELEIAȘI MUME, CARE SE NUMEȘTE ROMÂNIA“

Arthur Ehrlich, erou al războiului din 1877

Arthur Ehrlich și cei trei feciori ai săi, în uniformă

În cimitirul nou din Bacău, un dublu monument, renovat de curînd, atrage în mod deosebit atenția, prin unele amănunte din textul însoțitor. Este vorba de Arthur Ehrlich, veteran din războiul de la 1877 și de Ana Ehrlich, decedată amîndoi în anul 1922, la trei săptămîni unul de altul.

Mergînd pe urmele acestei familii, am reușit să-l găsim pe unicul fiu în viață al veteranului, pe dentistul Leon Ehrlich care deși la o vîrstă înaintată, practic și azi, la Bacău, profesionează. Acest fiu păstrează o serie de documente interesante — un mic muzee — cu privire la tatăl său, documente din care am putut afla amănuntele pe care le relatez mai jos.

Arthur Ehrlich s-a născut în comuna Scorțeni-Bacău, în 1849, unde tatăl său lucra la exploatarea unei păduri.

A făcut armata (între 1870—1873) la regimentul 8 Călărași, comandant al regimentului fiind cunoscutul colonel Peretz. Datorită priceperii sale, Ehrlich a ajuns pînă la cel mai înalt grad pe care îl putea obține un om fără studii: plutonie, major. A îndeplinit funcția de aghiotant al colonelului.

A luat parte activă la războiul pentru independență, din 1877—1878. În cursul luptelor crîncene de la Plevna a fost greu rănit. Pentru faptele sale vitejești a fost decorat cu mai multe ordine și medalii, române și străine.

Mutîndu-se la Bacău, a fost numit șeful garnizoanei locale, funcție pe care a îndeplinit-o timp de trei ani (1878—1880). Pentru ălcusînța sa organizatorică, pentru tactul său — la recomandarea colonelului Peretz — a fost numit apoi ajutor de subprefect al județului Roman iar din 1882, al județului Bacău.

Vechi enoriaș al sinagogii Mari Esche din strada Iernii, Arthur Ehrlich a fost multă vreme vicepreședinte al Comitatului evreilor din Bacău, remarcîndu-se printr-o vie activitate în slujba obștei, în ajutorarea celor nevoiași.

A încetat din viață la începutul anului 1922, în vîrstă de 73 de ani. Cu acest prilej, gazeta locală *Vitorul neamului* (anul III nr. 68, din 25 martie 1922), consacîndu-i o dare de seamă, după ce îl relevă meritele, arată: „Inmormîntarea s-a făcut cu o deosebită pompă. Onorurile militare au fost date de trupe din regimentul 29/4 Obuziere. Au luat parte numeroase persoane marcante din localitate. Au luat cuvîntul, cu acest prilej: un reprezentant al garnizoanei, unul al Prefecturii precum și gaonul Bețalel Șafran, prim rabin al Bacăului.

La trei săptămîni de la decesul său l-a urmat soția, Ana Ehrlich, nepuîndu-i — cum declarase ea însăși — supraviețui.

Arthur Ehrlich a fost o pildă de cetățean devotat patriei sale și în același timp credincios neamului său.

LEON MARCUS

Evreii în războiul de la 1877

(Urmare din pag. I-a)

Dr. Stavrescu, medic șef al diviziei active a trimis o adresă inițiatorilor ambulanței „Zion” în care spunea între altele:

„În toate ocaziunile personalul acestei secțiuni de ambulanță s-a distins prin devotament, zel și activitate, punînd cea mai mare scrupulozitate în îndeplinirea îndatoririlor sale.”

Generalul Angelescu, comandantul diviziei, a trimis neuitatului Adolf Weinberg, președintele „Zionului” o adresă oficială prin care îi mulțumește astfel:

„Trebuie să mulțumesc societății ce prezidați pentru serviciile însemnate ce ambulanța „Zion” a făcut la a treia și a patra divizie activă, înaintea Plevnei și a Vidinului, împărțînd cu noi frățește, toate ostentile și greutatele campaniei și să vă comunic ce parte însemnată a luat această ambulanță în campanii, înainte și după trecerea Dunării, și serviciile emnente ce a făcut la a treia și a patra divizie ce am onoarea a comanda.

Personalul ambulanței a fost la înălțimea misiiei sale. Mulțumită neobositei sale activități, s-au vindecat mulțime de soldați. Fără devotamentul și îngrijirea necontenită a acestui personal, o mulțime de bravi ar fi pierit prin flagelul care, în timpul din urmă, decima rîndurile armatei mai crunt decît dușmanul.

Domnule președinte! Înșirîndu-vă serviciile făcute de către ambulanța d-tră țării și diviziei ce am condus în această campanie, vă rog de a primi cele mai călduroase ale mele mulțumiri și puteți fi siguri că devotamentul, interesul frățesc și serviciile ce ambulanța „Zion” ne-a făcut în toată durata acestei campanii, vor rămîne un suvenir neșters din inimile noastre.”

Pe cîmpul de luptă, ostașii evrei au luptat cot la cot cu braii lor camarazi creștini. Și-au vărsat sîngele pentru Patrie cu eroică înălțare și credință. Au închis ochii cu mulțumirea supremă hărăzită celor ce știu să moară la datorie.

În cartea vitejiei din războiul pentru Neafirmare strălucite și numele eroului de la Grivița: Mauriciu Brociner.

Se angajase ca voluntar în armata română în 1874. Prin bravură și vrednicie fusese înaintat locotenent. Mauriciu Brociner ceru să fie trimis pe cîmpul de luptă. Plecă sub comanda eroului Valter Mărăcineanu.

Acesta îi spuse:

„Brociner! Onoarea ta și a familiei tale, onoarea neamului tău întreg stau în mîinile tale. Lupta începe. Fi tu primul pe redută și Patria îți va fi recunoscătoare!”

Tînărul locotenent îi răspunse:

„Îmi voi face datoria și voi fi mîndru de a fi luptat alături de d-tră.”

Îmbărbătîndu-și soldații s-a avîntat spre reduta Griviței. Îl văzu cîzînd pe Valter Mărăcineanu. Merse înainte. Un glonte îl nimeri în braț. Cu rana deschisă înainta mereu. Ajunse pe redută, cînd un al doilea glonte îl nimeri în coapsă. Se prăbuși la pămînt. Dar cînd și-a revenit reduta Grivița era cucerită și se găsea în stăpînirea oștirii românești.

Locotenentul Brociner este astăzi veneratul colonel Mauriciu Brociner, singurul supraviețuitor al luptei eroice de la Grivița. I-a fost dat să înfrunte vitegia vremurilor, tot așa cum a înfruntat și focul ucigător de pe cîmpiile de luptă.”

(„Curierul Israelit”, mai 1937)

UN DOCUMENT AL VREMII

Din discursul rostit în ebraică de rabinul din Fălticeni în sinagoga locală la 8 (20) septembrie 1877, cu ocazia serviciului religios în memoria soldaților români căzuți la Plevna.

„Noi israeliții care locuim în mijlocul poporului român, nu ne este permis să uităm favorurile și binefacerile ce ne sînt acordate în această țară, fiind considerați ca frați și amici noi sîntem păziți și protejați în siguranța averilor și a libertății persoanelor noastre, avem deplină libertate a face comerț în țară precum și a ne procura tot ce ne place; ar fi oare cineva mai puțin simțitor încît să nu recunoască toate aceste binefaceri? O! acela ar comite o infamie nepieritoare și o trădare flagrantă a preceptelor sociale, și pentru aceasta el nu va scăpa nici de penalitatea divină! Oh! departe fie de noi una ca aceasta!”

În vederea dar acelora ce am expus, judecata rațiunii și a echității le care sînt inspirate inimile noastre, ne împune sacra datorie de a ajuta cu toată inima și puterea noastră pe frații și amicii noștri români, care se luptă astăzi cu arma în mână în fața inamicului pentru eliberarea noastră! Asemenea și legea noastră sfințită ne ordonează: „De a da ajutorul cuvenit fratelui nostru a cărui animale de povară ar fi căzute pe drum” (Deuteron cap. XXII & 4.) și dacă această ordonanță legală are de obiect ajutorul la o pierdere materială apoi cu atît mai mult ea este aplicabilă atunci cînd însăși viața și libertatea sînt puse în chestiune.

Asemenea sîntem legalmente ținuți: de a nu sta indiferenți la vărsarea sîngelui amicului nostru” (Leviticus cap. XIX & 16) — Amicii sînt toți acei care conviețuiesc cu noi în țară fără nici o distincție de rit, căci toți locuitorii țării formează unul și același corp, iar interesele și binele lor sînt întim țesute, de aceea ei sînt amicii noștri și sîntem deci ținuți de legea noastră sfințită: „De a nu rămîne pasivi la vărsarea sîngelui lor”.

Așadar sîntem obligați de a lua și noi parte în susținerea acestei mari cauze naționale întreprinse de guvern în beneficiul țării și ca locuitori ai acesteia să contribuim cu toată inima, cu tot sufletul și cu toată puterea noastră la ajutorul soldaților români, căci ei sînt frații noștri, sîntem fii ai unei și aceeași mume care se numește ROMÂNIA.

Memoria acestor bravi a căror renume și eroism vor rămîne eternizate în țara lor din lumea terestră, va însufla în inimile celor vii spiritul și vitejia, simțul umanității și dorul libertății.

Să ne rugăm asemenea lui Dumnezeu de a veghea și păzi toată armata aliată de război româno-rusă, ferînd-o de orice calamități și a o face să fie fericită în toate mișcările sale.”

UNUL DINTRE EROI...

Mauriciu Brociner, care a urcat treptele erarhiei militare pînă la gradul de colonel, și-a început cariera de ofițer la Plevna, unde, proaspăt sublocotenent, a fost rănit. Despre profilul nobil al acestui erou vorbesc cel mai bine, în graiul laconic militar, comandantii și contemporanii săi.

Ziua de 30 august 1877 constituie pentru acest ofițer un adevărat titlu meritoriu, pe motivele următoare: Fiind avansat sublocotenent în ziua de 15 iulie 1877 și mutat în batalionul de miliție București, ordinul de a se duce la noul corp i s-a înmînat la 28 august 1877, în fața Plevnei. Acest ofițer, în loc de a reîntra în țară, la noua sa destinație, a rămas la corp ca să ia parte la luptă cu regimentul... Astfel, de bună voie și fără de a fi obligat de vre-un ordin, a luat parte la luptele de la 30 august, cu regimentul 8 de linie, servînd în compania 1-a, sub ordinea căpitanului Valter Mărăcineanu. În această luptă a primit două rani de gloanțe de infanterie.”

(COLONELUL IPĂTESCU, în memoria de activitate a locotenentului Mauriciu Brociner)

„Mă grăbesc a vă felicita pentru frumoasa purtare a fiului dvs. pe cîmpul de război. Am citit cu o vie mulțumire scrisoarea adresată de Mauriciu mamei sale. Am găsit în acea epistolă, inima unui bun fiu și a unui bun oștean. Trebuie să

fiu mîndru de acele epolete, cîștigate în apărarea drapelului patriei sale.”

(Din scrisoarea lui ALEX. BELDIMAN, adresată tatălui eroului, Ioșef Brociner)

„Brociner, onoarea ta, onoarea familiei tale, onoarea întregului tău neam, stau în mîinile tale. Fii cel dintîi pe redută și Patria îți va fi recunoscătoare.”

(Din prezentarea făcută în fața ofițerilor regimentului 1 de linie, în fața Griviței, de căpitanul VALTER MĂRĂCINEANU)

„Domnule căpitan, fiți bine incredințat că îmi voi face datoria cu sfințenie și voi fi mîndru de a fi luptat alături de dvs.”

(Răspunsul sublocotenentului M. Brociner)

„Căpitanul Mărăcineanu zboară înainte. Calul său lovit de gloanțe se prăbușește, el descalecă și înaintează, dar e lovit și cade. Brociner îl vede cîzînd, inima i se strînge de durere, dar șuvoiul curge înainte cu strigăte de URA. Brociner e rănit la brațul drept, dar nu ține seama de rană... În fruntea oamenilor săi, pornește înainte sub fulgerele care scapără din tunurile dușman. Plumbii răresc rîndurile ostașilor. Tînărul sublocotenent simte o durere cumplită la piciorul drept și cade în nesimțire.”

(Din amintirile unui contemporan, dr. AD. STERN)

Mărturia sergentului major Avram D. Semo

La aniversarea a 90 de ani de la proclamarea independenței de Stat a României ziarul Înainte, organ al Comitetului regional Oltenia al P.C.R. și al Sfatului Popular Regional, a publicat un grupaj de mărturii ale unor participanți la războiul din 1877.

Îată mărturia sergentului major Avram D. Semo:

„În anul 1877 eram sergent major în al 4-lea regiment de linie, cînd sunatul goarnei, cea mai dulce muzică ce am auzit în viață, m-a chemat să-mi împlinesc sfînta datorie către Patrie. Cu nesusă voie bună am alergat. Norocul m-a învrednicit să iau parte la multe lupte în care noi românii am ieșit peste tot învingători. Împrejurul Plevnei am luptat pînă am văzut-o în mîinile noastre, al-

turi de vitejii și neuitații mei camarazi și sub comanda iubitorilor mei șefi: generalul Cerchez, colonel Cotruș, maiori Teleman, S. Stoilov și căpitanul Nicolae Cristescu. Răsplată împlinirii datoriei mi-a fost dată pe cîmpul de glorie de înșușul Domnitorului țării (...) mi-a împodobit pieptul după căderea redutei, cu Vir tutea Militară...”

Dar balaurul avea mai multe capete și în Plevna nu zdrobisem decît unul. Ca lei îi ne-am luptat la Smîrdan și Inova, unde am cucerit redute: am luat tunuri, arme, am făcut prizonieri; ne-am încărcat de trofee de război și de glorie. Altă răsplată a venit să-mi împodobască pieptul: Steaua României, cu spada și gradul de cavalier. Reliefe sfînte și neprețuite care, alături de Crucea Treceera Dunării, fac și acum să-mi clocotească sîngele în vine de cîte ori le simt aninate pe pieptul meu.”

Pentru prima oară au apărut în volum textele integrale ale stenogramelor dezbatărilor procesului gardienilor sinistrului lagăr de exterminare de la Treblinka. Documentele procesului — care cuprind printre altele mărturiile călătorii și de pozițiile a 70 de supraviețuitori — redau imaginea cutremurătoare a uneia dintre „uzinele morții” unde naștii au exterminat 700 000 de oameni. Aceste documente vorbesc, totodată, despre înalta demnitate umană cu care martirii evrei i-au înfruntat pe făptășii celui mai mare genocid cunoscut vreodată în istorie. Asupra acestui din urmă aspect, asupra rezistenței în umbra crematoriilor și camerelor de gazare și, mai ales, asupra episodului puțin cunoscut al eroicei răscoale din 2 august 1943, ne-am propus să ne oprim în cele ce urmează, folosind stenogramele procesului.

Leib Kohn, originar din Bialystok, supraviețuitor al Sonderkommandoului de la crematoriul II și aminteză zduțitor de momente de demnitate omenească în fața morții :

„În septembrie 1942 au sosit noi convoaie de la Bendzin și Sosnowiec. Printre noi veniți erau și un rabin în vârstă. Cum erau cu toții dintr-o regiune apropiată știau cei-1 așteptați la Treblinka. Rabinul a mers spre camera de gazare cîntînd melodii hasidice. Știa că moare, demn, în numele religiei sale „Al Kiduș Hašem”.

„Într-o zi din primăvara anului 1943 a fost adus un grup de evrei din ghetoul de la Bialystok. Printre ei erau și mai multe tinere care făcuseră parte din organizația de rezistență din ghetou. În drum spre camera de gazare, ele au mers împreună și au cîntat cîtecîte idis. Înainte de a intra în bunker, una din fete a strigat în germană ofițerilor SS care asistau : „Noi vom trăi și după moarte în inima poporului nostru. Singele nostru nevinovat va fi răzbuțat”.

„Într-una din zilele de Pesah, în 1943, a sosit un convoi din Vittel. În acest convoi se găseau multe personalități evreiești din diferite țări. Printre ei era un evreu din Bayonne cu alură de patriarh, Moșe Fridman, erudit talmudist originar din Polonia. În timp ce se dezbrăca, asemeni celorlalți, pentru a intra în camera de gazare, și-a făcut apariția acolo Oberscharführerul. Bătrînul erudit s-a apropiat de el, l-a apucat de guler și i-a spus în germană cu o voce tunătoare : „Voi, cei mai odioși ucigași în masă, vă înșelați cînd credeți că veți putea extermina poporul evreu. Poporul evreu va trăi ! El nu va dispărea din istoria omenirii. Și voi, criminali infami, veți plăti pentru crimele voastre, veți da socoteală de tot singele vărsat și veți fi blestemați de toți oamenii”. Apoi, și-a acoperit capul și a început să spună cu o voce răsculitoare Șema Israel. Toți cei ce erau în camera de gazare s-au asociat rugăciunii bătrînului talmudist”.

„În mai 1943 a fost adus un convoi de copii. Fuseseră smulși din casele părinților lor de la Szawle, în Lituania. În vestiarul dinaintea camerei de gazare, un subofițer SS fusese trimis să-i dezbrace pe cei mai mici. Cînd s-a apropiat de o fetiță de vreo cinci ani, frățiorul acesteia, de vreo șapte ani i-a strigat cu furie : „Pleacă, ucigașule ! N-o atinge cu mîinile tale murdare și pătate de sînge pe micuța mea surioară. Acum eu fi în loc de mamă și vreau să moară în brațele mele”.

„Era prin mai 1943. Un băiat de vreo 16 ani rămăsese în urma grupului ce era dus spre camera de gazare. Unterscharführerul s-a apropiat de el și a început să-l lovească cu bestialitate cu un baston de cauciu. Cu fața plină de sînge, băiatul s-a ridicat, și-a uitat drept în ochii SS-istului și l-a scuipat plin de dispreț. Nazistul, turbînd de furie, și-o scos pistolul și l-a ciuruit cu gloanțe.”

MOARTEA UCIGAȘULUI

Martorii Augustyniak, Grinberg și Taigman, supraviețuitori ai infernului numit Treblinka povestesc despre uciderea unuia dintre cei mai feroci asasinii din lagărul de exterminare, SS-istul Max Biala, de către un deportat din ghetoul Varșoviei al cărui nume prezumat era Berliner. La 12 septembrie 1942, sosea la Treblinka un transport de deportați din ghetoul varșovian. În timpul apelului, Biala trecea printre rîndurile noilor deportați spre a face selecție, adică spre a alega pe cei mai slăbiți pentru a fi trimiși imediat la camerele de gazare și pe cei mai robuști fiziicește pentru a fi folosiți la diferite munci în lagăr. Ca de obicei, această operație era însoțită de aplicarea unor groaznice lovituri de baston. Atunci cînd Biala a lovit-o cu săbătie pe o tînră, Berliner s-a aruncat asupra SS-istului și i-a împlîntat un cuțîn în piept, ucigîndu-l pe loc. Înainte de a fi ciuruit de gloanțele gardienilor, Berliner a strigat asasinilor nazisti : „Bestii cu chip de om, veți plăti pentru crimele voastre !” Nazisti au luat apoi 50 de oameni din grupul noilor sosiți și i-au dus spre o pădurice ca să-i execute. Drumul trecea însă printr-un teren bolovănos. Deportaiții au pus mîna pe pietre și i-au înfruntat astfel pe călăi. Au pierit pînă la unul, dar bilanțul plutonului hitlerist de execuție a fost și el sîngeros : cinci morți și unsprezece răniți.

TREBLINKA, 2 AUGUST 1943...

Un episod eroic în umbra camerelor de gazare

Momentul acesta se înscrie ca un preluu la răscoala de mai tîrziu.

„Cîmpul morții” de la Treblinka era împărțit în două secțiuni : „cîmpul de sus” și „cîmpul de jos”. „Cîmpul de jos” se găsea chiar în fața gării unde soseau convoaiele de deportați ; era, de fapt, un platu de circa doi kilometri pătrați, unde deportaiții trebuiau să se dezbrace și să predea toate bunurile de valoare. De la acest cîmp, un culoar îngust, lung de 300 de metri, ducea la camerele de gazare și la crematoriile. Platu din fața gării și traseul spre „uzina morții” erau păzite de peste 250 de SS-ști. Pentru descurajarea tentativelor de evadare, nazistii recurgeau la execuții publice. Astfel, în iarna anului 1942 ei au organizat spînzurarea a doi deportați din Cracovia, Langner și Melowicz, acuzați de tentativă de evadare. Cei doi, care făcuseră parte din Sonderkommando-uri au înfruntat moartea cu demnitate. În momentul execuției, Langner a strigat : „Evrei, răsculați-vă ! Răzbuțai-ne !” Execuțiile n-au putut intimida pe cei circa 1000 de deportați din Sonderkommando-uri, folosiți de nazisti pentru diferite operațiuni auxiliare în „uzina morții”. Dimpotrivă. Ei, singurii care nu erau imediat îndreptați spre camerele de gazare, erau hotărîți să-și afirme demnitatea de oameni și să lovească în călăi.

O CHEIE PENTRU ARSENAL

În „cîmpul de jos” se afla infirmeria pentru SS-ști. Un bun internist, deportat din ghetoul Varșoviei, dr. Chorazycki, fusese adus să deservescă această infirmerie. Om de o vie inteligență și de un calm rar, dr. Chorazycki a luat legătura cu alți deportați din diferite Sonderkommando-uri. Împreună cu Iosif Kurland, fost ofițer în armata poloneză, deportat din ghetoul Varșoviei, inginerul Max Lubling deportat din Lodz, Zelo Bloch, fost căpitan în armata cehă, agronomul Sandrowicz din Varșovia, inginerul Chalewski din ghetoul Pabianice, meșteșugarii Haberman și Leiserowicz deportați din ghetoul Varșoviei, el a format primul „Comitet de eliberare” de la Treblinka.

Cum să găsești însă arme pentru a te apăra ? Singura soluție era să se pună mîna pe arsenalul hitlerist, care se găsea într-o baracă din „cîmpul de jos”, păzită cu strănicie zi și noapte de gărziile SS. Într-o zi, broasca de la ușa arsenalului s-a defectat și a fost transportată la atelierul de lăcătușerie. Acest moment a fost folosit de unul dintre deportaiții care lucrau în atelier pentru a lua amprenta închizătoarei. Mai tîrziu, a fost executată o cheie. Această întimplare fericită a făcut posibilă renunțarea la proiectele anterioare, care prevedeau săparea unui tunel subteran pentru pătrunderea în arsenal, proiect ce se anunțase extrem de dificil dat fiind că oamenii din Sonderkommando-uri erau închiși pe tot timpul nopții în barăcile lor.

Printre-un ingenios sistem de legături între membrii „comitetului de eliberare”, precum și între aceștia și cîteva zeci de alți deportați din Sonderkommando-uri, au început pregătirile pentru răscoală. Conducerea operativă a acestor pregătiri a avut-o inginerul Chalewski. „Curierul” lui Chalewski era un timplar venit din ghetoul Varșoviei, Jankiel Wiernik, apreciat de ofițerii SS pentru măiestria lui de meșteșugar și care se putea deplasa pentru diferite lucrări în interiorul lagărului. Ca o primă măsură, sub podușea unei barăci care servea drept atelier a fost săpată o groapă pentru ascunderea armelor.

Un moment tragic avea să marcheze perioada de început a pregătirii răscoalei. Dr. Chorazycki, care se putea deplasa și în afara lagărului, a fost surprins cu buzunarele pline de bani, încercînd să cumpere arme de la polițiști. De teamă că ar putea să vorbească în timpul torturilor, s-a otrăvit zdrobind între dinți o fiolă cu cianură. Comandantul lagărului, Karl Franz, i-a adunat pe toți membrii Sonderkommando-urilor și în fața cadavruului doctorului Chorazycki i-a amenințat

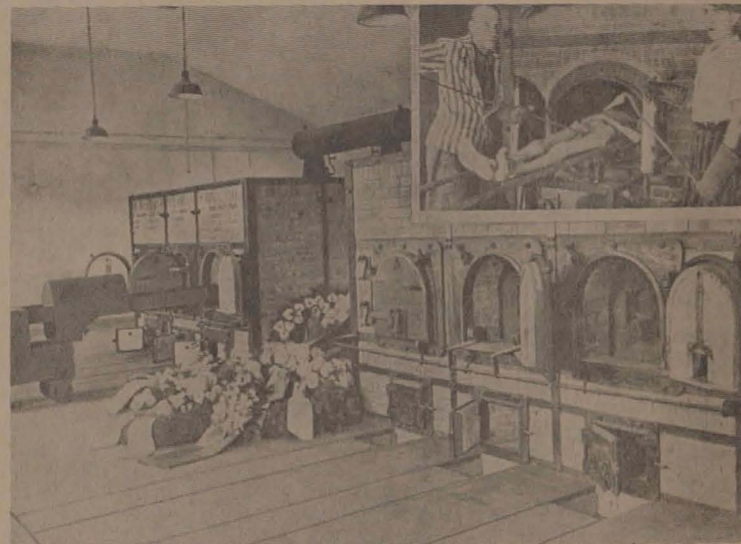
cu împușcare imediată pentru orice gest de rezistență. Dar, în pofida vigilenței mărite a nazistilor, pregătirile pentru răscoală n-au încetat.

Tinerii Josef Wegrow și Zacharia Zalsberg, originari din Kielce, ambii în vîrstă de 17 ani, au fost aleși de soldații SS ca un fel de „ordonanțe”. Cu riscul vieții, ei s-au strecurat în baraca arsenalului și au sustras cîteva zeci de grenade pe care le-au transportat în buzunarele uniformelor SS-știlor luate spre curățire. Prețios a fost și ajutorul garajistului Ru-

dek Wolf, deportat din Plotzk. Era un tînră de 25 de ani, curajos și agil, care a reușit, chiar sub nasul SS-știlor să ascundă arme și grenade în garaj.

PAROLA : „MOARTE-VIAȚA”

Data răscoalei a fost în cîteva rînduri schimbată : „Ne-am gîndit să acționăm în primăvara lui 1943, imediat după revolta ghetoului Varșoviei — spunea la procesul Treblinka martorul supraviețuitor Moșe Wiernik — dar au survenit dificultăți care au determinat cîteva amînări”. Un plan de acțiune amănunțit și

În aceste cuptoare au fost arse milioane de cadavre ale celor exterminați în camerele de gazare naziste.

definitiv a fost pus la punct pentru data de 2 august 1943. Planul acesta, elaborat de membrii „comitetului de eliberare” cuprindea șapte puncte :

- 1 — Atragerea sub diferite pretexte a gardienilor SS la locul denumit „Lazaret” unde se făceau de obicei execuțiile, și lichidarea lor.
 - 2 — Luarea în stăpînire a turnurilor de observație.
 - 3 — Incendiarea clădirilor din lagăr cu ajutorul pompelor care răspîndeau vapori de lysol, folosite de nazisti la locurile de incinerare.
 - 4 — Eliberarea Sonderkommandoului de 600 de oameni afectați la „cîmpul de sus” adică la lagărul de muncă forțată situat la 3 kilometri de „uzina morții”.
 - 5 — Atacarea cu toate forțele disponibile a lagărului de muncă forțată și eliberarea tuturor deținuților, după incendierea barăcilor.
 - 6 — Capturarea sadicului comandant SS Franz și a ajutoarelor sale Mierte și Mentz și executarea lor într-o pădurice din apropiere.
 - 7 — După distrugerea lagărului, fuga în pădurile venice și formarea unei brigăzi de partizani pentru continuarea luptei.
- În arsenalul care trebuia atacat nu existau arme pentru toți. Cei care au fost desemnați să primească arme trebuiau să se întînească la o oră fixată în fața garajului. Parola de trecere era „Moarte”, cel răspunzător cu distribuarea armelor trebuia să răspundă „Viață”. Un foc de revolver la ora 17 urma să dea semnalul începerii răscoalei.

ULTIMUL APEL

„La 2 august, ora 13, eram cu toții ca de obicei în piața lagărului pentru apel — povestește unul din martorii la procesul

Treblinka, Israel Kohn. Știam că acesta va fi ultimul apel. Inimile noastre băteau mai tare : se apropia momentul libertății sau al morții, dar al morții în demnitate, cu arma în mînă. Mi se părea că orele se scurg mult mai greu ca de obicei”. Spre orele 14, cei doi tineri care serveau ca „ordonanțe” la soldații SS au reușit să aducă la ascunzătoarea de la garaj alte cinci puști sustrate din clădirile corpului de gardă. Apoi, conform planului, la ora 15, doi deportați, Markus și Selcer au reușit să sustragă atenția paznicului SS de la intrarea arsenalului în timp ce al treilea deținut, Rudek, a deschis poarta cu ajutorul cheii demult pregătite ; tînd cu un diamant geamul din spatele barăcii care adăpostea arsenalul, el a „plasat” pe acolo arme și grenade altor trei deportați care așteptau.

Doi ore mai tîrziu, semnalul a fost dat. Toți cei ce urmau să primească arme au sosit la garaj și în cîteva minute erau deja în acțiune la locurile fixate dinainte. Primul a fost ucis loțitorul comandantului lagărului, Kutner. Firele telefonice au fost tăiate și barăcile au fost toate cuprinse de flăcări. SS-știi de la turnurile de observație au fost înjunghiați cu lovituri de cuțit. Imediat turnurile de observație au fost cuprinse de flăcări, primul dintre ele fiind cel prevăzut cu instalația specială de alarmă. Paralel cu aceste acțiuni în „cîmpul de jos”, cîntanul Zelo Bloch dirija răscoala în „cîmpul de sus”. Revolta cuprinsese întregul lagăr. Inginerul Sadrowicz, împreună

cu un grup de 20 de tineri a luat cu asalt clădirea comandurii lagărului unde se baricadaseră ofițerii SS. Lipsiți de arme de foc, muți deportați se înarmaseră cu cuțite și topoare. Focul cuprindea, la numai jumătate de oră după declanșarea acțiunii, cazarma SS-știlor de-așupra căreia flutura sinistrul drapel negru cu cap de mort și insemnele SS. Lupta s-a încins pe tot teritoriul Treblinkăi și rîndurile răsculaților au început a se rări în înfruntarea cu sutele de nazisti bine înarmați. Primul a căzut curajosul Rudek, care încerca să captureze o mașină blindată aflată în fața clădirii comandurii. În alt sector, căpitanul Zelo a fost ucis de un glonte hitlerist. Răscoala nu s-a putut desfășura conform prevederilor. Cei 600 de oameni din Sonderkommandourile afectate lagărului de muncă forțată, care trebuiau să sosească în mod normal cu un tren local la ora 17 și să fie eliberați spre a participa apoi la luptă, n-au mai sosit. Nazistii, alarmați de primele împușcături din „cîmpul de jos” au schimbat traseul trenului, devîndu-l pe altă linie.

Bătălia a durat aproape zece ore. Sub presiunea detașamentelor SS din lagăr și a întăririlor aduse de hitleristi din afară — totalul militarilor nazisti folosiți în reprimarea răscoalei s-a ridicat la circa 2500 — răsculații au bătut în retragere, un mare grup continuînd lupta pînă la ultima suflare în păduricea din apropiere. La încetarea luptelor, „cîmpul de jos”, așa numita „Treblinka I” arăta ca un morman de ruine fumegînde. Peste 100 de soldați hitleristi fuseseră uciși. Aproape 1000 de răsculați își pierduseră viața luptînd în numele demnității de om. 70 de luptători au reușit însă să supraviețuiască și să evadeze din infernul numit Treblinka. Au fost singurii care să-și dobindească libertatea, din cei aproape 700 000 care intraseră pînă la acea dată pe porțile sinistrului lagăr de exterminare.

Elegia „ISGADAL” de MÉLIUSZ JÓSZEF

în versiunea românească a lui VIRGIL TEODORESCU

În editura „Eminescu” a apărut recent volumul de poeme „Arena” de Méliusz József, în traducerea lui Virgil Teodorescu. Cartea cuprinde și emoționantul poem „Isgadal”, însoțit de o scurtă notă introductivă, în care se spune: „Isgadal este primul cuvânt al Cadișului, rugăciunea funebră a evreilor. Un bărbat în vechime cernite rostește Cadișul de trei ori pe zi, timp de 11 luni, scoțind din ziua decesului și apoi la fiecare prăznuire. Ceremonialul cere ca, în afară de cel ce rostește ruga, să mai fie de față cel puțin nouă bărbați. Dacă după cel răposat nu rămâne nici un urmaș de parte bărbătească, Cadișul poate fi rostit de un prieten apropiat”.

În lumina acestei din urmă propoziții, gestul poetului care a scris atât de impresionantă elegie în memoria celor 6 milioane, ca și al poetului care a transpus-o în românește, capătă dimensiuni general umane.

Reproducem în întregime poemul, după volumul suscit.

(Allen Ginsberg * a tipărit în anul 1960, în Statele Unite ale Americii, cartea Kaddish poems)

1
Nu Allen Ginsberg
nu atotputernicul și răzbunătorul Dumnezeu
nici seminția lui bătrână de cinci mii de ani
ci voi cei nesupuși circumciziei ascultați-mi Cadișul
aici
în Europa —
eu cel netăiat împrejur
copilul copiilor celor botezați acum o mie de ani
în văzul vostru las să-mi crească cernita barbă
în văzul vostru îmi sfîșii vestmintele
eu desnădăduind urmaș al seminției omenestii
pe cap cu pălăria neagră înconjurat de nouă bărbați
cu pălării negre impușcați în teastă
rostesc cadișul pentru voi

aici
în Europa
și-n palmele nepătate de singe îmi îngrop ochii
tulburăți de spectacolul mincinos
al veacului meu
îmi îngrop în palme obrazul bătrîn și bărbos impurpurat
de rușine
și scot un urlet de durere:
ISGADAL...

și urlu iar
ISGADAL VEITCADAȘ...
nădăjduind că-ndureratu-mi suflet vă va trezi aducerea aminte
vouă nesupuși circumciziei

aici
în Europa —
aduceți-vă aminte:
ISGADAL...

2
aduceți-vă aminte că printre noi mai sînt
destul din cei ce n-au păcătuit
dar care-au tănuțit vinovăția
și pe complicii celor vinovați
au tănuțit vinovăția, i-au tănuțit pe vinovați
și-n loc să fie martori au tăcut
ei au tăcut ca piatra, ca apa, ca cenușa
au tănuțit și au ascuns tăcînd
dar nu pot fi învinuți e-au preamărit păcatul și pe făptașii lui
trăiesc neprihăniți în bună pace
pe tînicheaua conștiinței lor păcatul nu apasă cu greaua lui povară
ei au ascuns și-au tănuțit
ei au tăcut și tac —
sînt muți și astfel
păcatul fost-a-nvăluit
și vinovații
și complicii
iar din grăuntele ascuns a răsădit din nou păcatul cu vinovații și
complicii lui
pentru ei tăcerea au ales-o
și au tăcut
și tac —
neprihăniți
— ISGADAL —

3
dar voi neprihăniți voi fără de păcat voi care urmați și astăzi
pilda lor
ce hram purtați acum în Europa? —
cu marele Isgadal eu strig în fața voastră în timp ce ochii voștri
nu clipește: păcatu-i mut
și voi sinteți tăgăda-i nevăzută
voi toți care-ați tăcut în Europa
— ISGADAL VEITCADAȘ ȘOMA RABA...

4
deci ascultați cum strigă și geme conștiința pe care-ați renegat-o
prin tăcere
cum strigă pentru cei nejeluiți
și pentru cei lipsiți de nume
pentru acei pe care tăcerea i-a-nvelit
pentru acei rămași fără amintire
— ISGADAL...
cei cunoscuți
și cei necunoscuți
toți cei al căror nume rămas-a neînscris
s-au contopit acum într-unul — s-au adunat de pretutindeni
pe unde risipiți au fost — din toate graiurile lumii —
i-a contopit cumplita sentință ucigașă
căci oricît ar fi fost de osebiți
s-au contopit cu toții laolaltă

* Poet american aparținînd curentului beat. A scris în amintirea mamei sale, care a luat parte la mișcările revoluționare din S.U.A., un poem cu totul remarcabil, intitulat Cadiș.

și deopotrivă tac acum
ei tac în limba lor maternă comună pentru totdeauna în graiul
nemicirii lor
sînt înlăuntrul și-n afara acelor vechi deosebiri și-asemuiri de-odinioară
deasupra lor planează același semn egal
— ISGADAL
în Europa căzut-a pradă nimicirii două treimi dintr-o singură seminție
prăvălită în iadul negru
— ISGADAL...

5
și ție care-ntr-un ungher al pieții faci atîta zarvă
am să-ți răspund și ție
ție care arunci în capul meu cărunt această frază:
Au fost și alții căsăpiți
nu numai ei!
eu îți răspund
într-adevăr
au fost și alți căsăpiți din alte stirpe
unii-n război
alții acasă
ba chiar mai mult
păcatul fost-a săvîrșit nu numai de cirmuitoari
ci — vai! — de oameni din mulțime...
cernita jale fără de sfîrșit pentru copiii noștri doar ai noștri
ne poate oare împiedica să cerem socoteală acelor care-au pus la cale
crima?
acelora care-au zdrobit și-au nimicit pruncii născuți de cele
cincisprezece stirpe? —
tu ce-ți ascunzi obrazul și faci atîta zarvă într-un ungher al pieții
arată-mi tu o altă seminție
sau un alt neam din Europa
căruiă cei ce poartă vina i-au nimicit două treimi —
cu toate că așa cum scrie în legea lor fără de lege
stîrpirea vieții unui singur om
nu-i un păcat mai mic decît exterminarea celor șase și-a încă
două milioane de vieți din alte șase stirpe —
iată ce îți răspund eu ție
care-ți ascunzi obrazul aici în Europa —
să nu amestecăm lucrurile
să nu amestecăm cifele
ci mai întîi să le-adunăm
să le-adunăm și să privim această cifră-ngrozitoare
pe care mîntea noastră nu poate s-o cuprindă
iar ea să ne privească drept în ochi
și să ne fie-nvățătură
să n-amestecăm națiile
și nici categoriile
pentru că — atuncea ne inghite sinistra piclă-a generalizării
prielnică păcatului —
șase milioane achitate dintr-o lovitură
doborîte ca un singur om
este? —
și niciodată stîrpirea unei seminții n-a fost
indeplinită cu-atîta sirguință
ISGADAL...

mai departe:
chipurile voastre fără vină le-ați adus în dar călăilor Europei
— IASE ȘALOM ALENU VEAL COL AMO...
chipurile voastre omenestii le-ați dăruit neomeniei
știind sau neștiind că aduceți pierzare-n Europa
— ISRAEL VEIMERU AMEN
pe cînd o voce mulțumită și împăcată îi răspunde pentru acei ce-n
Europa sînt astăzi doar pămînt și fum
— BARUH ADONAI HAMEVORAH LEOLAM —
și încep de la început în Europa
— ISGADAL...

7
ascultați-mi cuvîntul și pierțiți din fața mea voi cei netăiați
al căror frămîntat suflet sînt
lăsați-mă cu ochii arși de dogoare îngropați în palmele umede
de sudoare
lăsați-mă cu brazdele frunții mele însingurate tăbăcite de sare
lăsați-mă singur —
lăsați-mă singur cufundat în tăcerea celor nouă bărbați
cu bărbi negre
cu guri negre
și negre pălării
celor nouă bărbați impușcați în teastă
lăsați-mă singur —
pieriți din fața mea.

8
plecați și nu vă întoarceți privirea
adunați-vă-n voi
— iar tu care faci atîta zarvă
și porți o piatră-n buzunar
strecoară-te fără zgomot din șirul în care te-ascunzi
pleacă și nu te uita înapoi
nu vreau să te văd
plecați
și amintiți-vă
și meditați asupra chipului vostru —
pe străzile lăturalnice cuprinse de întuneric pipăiți-vă chipul
și cel care-l va afla să-și dobîndească adevăratul chip —
iar tu care faci atîta zarvă
zvirle piatra ascunsă-n buzunar
zvirle piatra în lăturile verzi care se scurg pe ulițele lăturalnice
— ISGADAL —

9
prefăcîndu-vă că vegheați feriiți-vă să intrați în circumile deochiate
de pe ulițele lăturalnice cuprinse de-întuneric
feriiți-vă să intrați în casele rău famate și pline de larmă
(Continuare în pag. VIII-a)

REUNIUNE

La Melbourne a avut loc o reuniune a conducerii comunității consacrată problemelor educației iudaice. A fost analizat modul în care funcționează așezămintele educative comunitare.

Colectivitatea evreiască din Australia numără circa 70 000 de membrii.

HASIDICE

Viața hasidică, atît de specifică și de pitorească, suscită interesul scriitorilor. Semnalăm apariția altor două lucrări pe această temă. Este vorba de cartea lui J. Guttwirth „O viață evreiască tradițională”, consacrată comunității hasidice din Anvers-Belgia și de cea a sociologului Solomon Poll „Comunitatea hasidică din Williamsburg”.

Meritul acestor cărți este că tratează chestiuni actuale ale vieții hasidice.

TIMBRE

Surinamul a emis o serie de timbre avînd ca subiect momente din istoria obștei evreiești de aici. Trei serii de timbre înfățișează vechi monumente funerare cu inscripții ebraice din secolul al XVII-lea. Alte două serii reprezintă sinagoga din Savannah, așa cum arăta în anul 1685, la inaugurare.

Actualmente trăiesc în Surinam 35 de familii evreiești, majoritatea de rit sefar.

INTILNIRE

În capitala Columbiei, Bogota, a avut loc o întîlnire între prelați catolici și fruntași ai comunității evreiești, în scopul de a se găsi cele mai potrivite forme de apropiere între oameni, indiferent de rasă și religie.

RESTAURARE

În orașul Norwich, unde se află una din cele mai vechi comunități evreiești din Anglia, s-a terminat restaurarea sinagogii. În timpul celui de-al doilea război mondial acest lăcaș de rugăciune a fost grav avariat de bombardamentele aeriene.

ARHIVĂ

O foarte bogată arhivă, cu documente legate de istoria contemporană a evreilor, a sosit la Tel Aviv, intrînd în patrimoniul universității din acest oraș. Denumită „Wiener Library”, după ctitorul ei, arhiva a călătorit în timpul războiului de la Berlin la Amsterdam și mai tîrziu la Londra, mereu imbobogățită cu noi documente și mărturii. Ea cuprinde un impresionant material cu privire la formele pe care le-a luat în perioada nazismului, antisemitismul, ura rasială, prigonirea ideilor și convingerilor umaniste. De altfel, la procesul de la Nürnberg al principalilor criminali de război hitleriști, textele zguduitoare aflate în arhiva „Wiener Library” au constituit piese la dosarul acuzării.

ANTICHITAȚI

Cu prilejul unor săpături arheologice efectuate pe locul unde s-a aflat orașul biblic Eștamao, au fost descoperite bijuterii și obiecte de argint vechi de aproape 3000 de ani. Tezaurul se afla în 5 vase de lut din care două purtau vechi inscripții ebraice.

Au fost, de asemenea, scoase la lumină vestigiile unei sinagogi datînd din secolul al III-lea al erei actuale.

Orașul Eștamao este amintit în cartea Iehosua, unde se precizează că era locuit de oamenii tribului lui Iehuda.

INAUGURARE

La Trondheim, în extremitatea nordică a Norvegiei, a fost inaugurată sinagoga comunității locale care numără 150 de membrii. Aceasta este, probabil, cea mai nordică obște evreiască a Europei.

Comunitatea din Norvegia numără doar 750 de membrii, cei mai mulți dintre ei fiind stabiliți la Oslo, unde funcționează un templu (construit în anul 1892) și un curs de Talmud Tora.

SUPRAVIEȚUITORI

Comunitatea din Rhodessia numără aproximativ 5000 de membrii. Aproape în totalitate, ei sînt originari din Europa, supraviețuitori ai lagărelor de exterminare naziste. La Salisbury, capitala țării, funcționează un templu și alte instituții comunitare.

ISTORIE

La Londra au apărut primele trei volume din istoria muzicii evreiești. Scrisă în limba idiș, lucrarea se constituie ca o veritabilă enciclopedie în domeniul evoluției cîntecului religios și laic, deosebi folcloric, în cadrul diferitelor comunități evreiești, de-a lungul timpurilor.

STAMPĂ

Sinagoga portugheză, principală casă de rugăciuni a evreilor din Amsterdam, și-a sărbătorit cea de-a 300-a aniversare, eveniment marcat prin emiterea unui timbru comemorativ. Timbrul va înfățișa sinagoga și va face parte dintr-o serie de trei mărci postale; celelalte două vor marca cea de-a 700-a aniversare a orașului Amsterdam și cea de-a 400-a aniversare a universității din Leyda.

DECORAȚIE

Scriitorul Isac Moșev, secretarul Consistoriului central religios al evreilor din Bulgaria a fost decorat, cu prilejul împlinirii a 70 de ani, cu un ordin al Republicii Populare Bulgaria.

TEATRU

Pentru prima dată posturile de radio italiene au transmis adaptarea unei piese de teatru idiș, aparținînd lui Alter Kacyzne, „Opera evreului”, inspirată din viața lui José de Silva, el însuși un dramaturg satiric din secolul al XV-lea. Kacyzne, un scriitor de limbă idiș din Polonia interbelică, a fost ucis de naziști în timpul celui de-al doilea război mondial.

Piesa radiodifuzată s-a bucurat de un mare succes. Ea va fi pusă în scenă la Genova de către Luigi Squarozina, care a produs și versiunea radiofonică.

REMBRANDT ȘI EVREII

Centrul de studii și cultură iudaică de la facultatea de litere și filozofie a universității din Santiago de Chile a publicat un studiu al profesorului Gunther Bohm, „Evreii în operele lui Rembrandt”. Autorul tratează istoria evreilor comunității din Amsterdam cu care Rembrandt a venit în strîns contact.

Cartea conține 81 de ilustrații și o bibliografie exhaustivă a subiectului.

„PERSONALITAȚI”

O originală interpretare a istoriei evreilor a fost adoptată de Joan Comay. În continuarea succesului obținut în urmă cu doi ani prin apariția cărții sale „Personalități ale Bibliei”, Comay a publicat „Personalități ale istoriei evreilor” (volum apărut la Londra în editura Weidelfeld și Nicolson).

Capitolele dispuse în ordine alfabetică, acoperă o perioadă de două mii de ani din istoria evreilor. Cartea poate fi folosită ca un îndreptar și ca un manual de istorie.

HAGADA

„Hagada înluminată” de Mendel Metzger (E. J. Brill, Leiden) este o importantă contribuție la istoria evreilor în general, și la istoria artei evreilor în special. Dr. Metzger analizează stilul și conținutul ilustrațiilor Hagadei și trasează o tradiție mergînd înapoi pînă la primele manifestări ale artei picturale iudaice.

Cartea include 481 de fotografii în detaliu al fiecărei Hagade, cu expuneri paralele.

POEZIE EBRAICĂ

Editura londoneză „Oficiul poezilor și pictorilor” a publicat recent o „Antologie a poeziei ebraice” în traducere poloneză de Zev Szeps.

Cele 200 de pagini ale volumului conțin o selecție din scrierile poezilor evrei moderni, dispusă în ordine alfabetică, de la Nathan Alterman pînă la David Vogel.

În introducerea cărții, dr. David Lazăr, un cunoscut critic literar și ziarist, face o scurtă trecere în revistă a evoluției poeziei evreiești contemporane și de asemeni menționează cîteva merituose încercări de a pune la dispoziție cititorilor cele mai reușite creații din poezia ebraică. În 1920 apăruse o antologie de Szymon Wolf, și cu puțin timp înaintea izbucnirii celui de-al doilea război mondial Șlomo Dickman a tradus toate poemele lui Ch. N. Bialik.

Din nefericire, întreaga ediție a fost arsă în timpul războiului, și numai foarte puține copii au rămas în bibliotecile publice și particulare.

CATALOG

Primul catalog complet al „Muzeului evreiesc din Londra” editat de R.D. Barnett în editura Harvey Miller,

Londra, este un volum de 414 pagini care au necesitat 13 ani de pregătire. El descrie mai mult de 1200 de obiecte și are 700 de ilustrații, multe — color.

Dr. Barnett îl consideră ca pe-un monument al lui Wilfred Samuel, care a fondat muzeul în 1932, și al profesorului Cecil Roth, el însuși un remarcabil colecționar de artă evreiască.

În introducerea la catalog, dr. Roth înfățișează dezvoltarea colecțiilor evreiești de artă sinagogale și particulare, pînă la înființarea muzeului evreiesc.

Obiectele colecționate de muzeu sînt în special rituale și domestice. Multe din ele au fost distruse în timpul Holocaustului astfel încît materialul care a supraviețuit nu are numai o considerabilă valoare sentimentală, ci și una istorică.

CINSTIRE

La Dautmergen, în apropiere de Stuttgart, a fost dezvelit un monument, înălțat în cimitirul fostului lagăr nazist, întru cinstirea memoriei martirilor care au pierit aici.

Inaugurarea a avut loc într-un cadru solemn, cu participarea oficialităților și a numeroși localnici.

Elegia „ISGADAL”

(Urmare din pag. 7-a)

zicînd că-aveți nevoie de uitare
uitarea se așterne în voi și fără asta
întrați mai bine chiar în casa voastră
în sinul propriei voastre familii — fericită sau nu — scăpată de măcel
bărbatul la nevastă
nevasta la bărbat
întoarceți-vă la copiii voștri întoarceți-vă la părinții voștri
la frații voștri și la toți ai voștri
la prietenii veseli sau triști —
și ajungînd acasă priviți-vă cu luare-aminte
chipul

— ISGADAL

10

dar înainte de-a intra în casă
care-i cetatea voastră — Europa
spălați-vă mîinile și fata
— dacă le-aveți sau nu le mai aveți —
și înainte de a trece pragul
ștergeți-le cu un ștergar curat
și poate-n vreme ce ștergarul vă zîvîntă mîinile și fața
o să vă amintii chemarea și strigătele mele oarbe
chemarea mea lipsită de ecou
— ISGADAL...

11

iată semenii mei
este sfîrșită amintirea uitării și-a rușinii noastre
în fața scufundatelor milenii și-a vremilor mai bune care vin
dar mai-nainte de orice în fața istoriei prezentului în Europa —
căci istoria noi sîntem:
morții și viii laolaltă și contopiți unii cu alții acum în veacul
douăzeci —
cei vinovați și cei nevinovați
amestecați de-a valma
de-a valma contopiți
cei păcătoși cu cei fără-de păcat
și fericească-se cum poate fiecare
— AMEN

12

O Allen Ginsberg
o mare Dumnezeu răzbnător
și pilcul care-a mai rămas din seminția ta bătrînă
eu împlinim-am datoria cea de pe urmă omenească
și iată toți ai mei m-au părăsit
cei netăiași m-au părăsit
pe mine
de-asemeni netălat...
și cum în desnădejdea mea morala nu m-a părăsit
eu împlinim-am datoria cea de pe urmă după care
rămas-am singur doar cu deznădejdea
și mor aici în Europa înconjurat de neagra liniște a celor nouă
bărbați cu negre pălării cu țeastă găurită de gloanțe
și mi-e frică —
frică
și-n piețele din miez de noapte ce a pustiu răsună-n Europa
cu barba funerară
vestmintul sfîșiat
cu vocea răgușită de urletul grozav și cu gîtlejul tăbăcit
strig pentru mine-acum înspăimîntat
dar împăcat în suflet
— ISGADAL
— ISGADAL
— ISGADAL

איין דער יידישער וועלט

א פסטיוואל פון יידישן ליד

אין בונעס איינעס איז פארגעקומען א פסטיוואל פון יידישן ליד און פאָעזיע, וואָס איז אַרגאַניזירט געוואָרן דורכ "איקוּ", יידישער קולטור־פאַרבאַנד פון אַרגענטינע. אַחוץ די פאַרשטייטער פּרודעקטן גרייטער קהילה פּאָנעס און בונעס איינעס, האָבן זי אַין אַס דעם פּעסטיװאַל באַטייליקט אױך פאַרשטייער פון אַנדערע יידישע קהילות פון אַרגענטינע.

א פאַרש־אַרבעט וועגן יידישן דענקען

א זאַמלונג שטודיעס, וואָס האָבן פאַר א ציל פאַרצושטעלן דאָס בילד וועגן די נידערי רונגען וואָס זענען פאַרגעקומען אַין יידישן דענקען נאָך די גרויסע נסיונות, וואָס די יידן זענען אױסגעשטאַמט פון נאַציסן אומ-קום, איז דערשינען אין די פאַראייניקטע שטאַטן. דער טיטל פון דעם בוך איז "דאָס יידישע דענקען נאָך דער שואה". דער מחבר פון בוך איז אַדוואַד כהן. דאָס בוך איז דערשינען אין פאַרלאַג האַרפּער און ראַוו.

אַן אױסשטעלונג פון ביכער

געשריבן פון יידן

אין דיסטענדאַרף פון אַרגאַניזירט געוואָרן אַן אױסשטעלונג פון ביכער פון יידישע שרייבער אין דער דייטשער שפּראַך. די 3500 בענד וואָס זענען אױסגעשטעלט גע-וואָרן, שטעלן מיט זיך פאַר דעם ביטראַג פון די מחברים אין אלע געביטן פון דער דייטשער קולטור.

א באַזונדערע אָפּטייל פאַר דער אױסשטעלונג איז געווידמעט פון ביכער פון נישט-יידישע מחברים אױף יידישע טעמעס.

די אױסשטעלונג וועט אַרבערגעפירט ווערן אױך אין אַנדערע שטעט פון דער פּעדעראַדער רעפּובליק דיטשלאַנד, צווישן וועלכע האַמבורג, מינען און פראַנקפּורט ביים מיין.

אַ יידישער לוח אין גריכנלאַנד

אין סאַלאָניק האָט די יידישע קהילה אַ רױסגעגעבן אַ לוח פאַר זיך שטיליה אין דריי שפּראַכן: געריש, גריכיש און לאַדינג. אין לוח ווערן געברענגט דאַטן וועגן דער סאַלאָניקער יידישער קהילה. די דאָזיקע קהילה ציילט היינט בלויז 1200 נפשות. פאַר דער מחלמה האָבן געליבט אין דער גרויסער גריכישער האַפּנשאַפט העכער 60.000 יידן. זיי זענען דעפּאָרטירט גע-וואָרן דורך די נאַציס קיין אױשוויץ, וואו זיי זענען אומגעקומען ווי קדושים.

אַ בוך וועגן תנך

אין ניו־יאָרקער פאַרלאַג "פּילאָסאָפּיק לייברערי" איז דערשינען דאָס בוך פון טאָ-לאַמאָן פּאַל, "פאַרצייטיקע אידן, און דער מאַדערנער פּערספּעקטיוו: אַ היינצטייטיקע מיינונג וועגן תנך". דער מחבר, וועלכער פירט אַ מיט דער טאַיפּאָלאָגישער קאַסעטע באַי דער ניו-העמפּשייר אױווערסיטיסעט, באַי האַנדלט פונעם סאַרפּונקט פונעם היינטי-צייטיקן מענטש, און וויפּאָס אידן וואָס קומען פאַר אין ספּיריטועל אונטערשרייבן זיך זייער טיף הומאַניסטישן כאַראַקטער.

ביכער מיט יידישער טעמאַטיק

אין דער ביכער־קאַלעקציע "יודאיקאַ" פונעם פאַרלאַג "איי־אָפּעי" פון פראַנקפּורט ביים מיין — פּעדעראַלער רעפּובליק דייטשלאַנד — זענען ביז איצט דערשינען 22 ביכער מיט יידישער טעמאַטיק אױפן געביט פון ליטעראַטור, געשיכטע און פּילאָסאָפּיע.

אַנטדעקט אַן אלט בוך

פון משה קמחי

נישט לאנג איז געמאַכט געוואָרן אַן אינ-טערעסאַנטע אונטערזעכונג, מיט דער געלעגן היים ווען די אױסצופאַליסטע פון סאַלעדאָ האָט איבערגענומען אַן אלטע פּיוואַט-ביב-ליאָטעק. די האַנדלס זיך וועגן אַ העכער אַישער גראַמאַטיק פון משה קמחי, וועלכער וואָלט געלעבט אין צוועפטע אַיאָהונדערט. ביז איצט זענען אױסגעפונען געוואָרן בלויז פיר עקזעמפלאַרן פון אַס דעם ספר.

אַ נייע יידישע פּובליקאַציע

אַין פאַרשטענדיש און יידיש

אין דער באַזילישער שטאָט 180 פאַרלאַג האָט אָנגעהויבן צו דערשיינען אַ נייע יידישע שטע צייטונג. די צייטונג דערשיינט אין דער פאַרשטענדישער שפּראַך, אין דער אַפּרייל-לער שפּראַך פונעם לאַנד און האָט אױך אַיין זייט וואָס איז רעדאַקטירט אין דער יידישער שפּראַך.

אַ פאַראיינ פאַר העברעאישע

פאַרשונגען אין ענגלאַנד

אין לאַנדאָן איז געגרינדעט געוואָרן אַ פאַראיינ פאַר העברעאישע פאַרשונגען. אין דער פּיירלעכער אינוואַזיר-פאַרזאַמלונג האָבן זיך באַטייליקט אַן ערך 40 אָנגעזעענע וויסנשאַפּטלער אױף אַס דעם געביט, יידן און נישט-יידן. דער סטאַטוס פון דעם נאָר וואָס געגרינדעטן פאַראיינ האָבן זיך גע-שפּעלט די פאַנגנדיקע אָבעקטיוון: פּראַמאָ-וירן דאָס שטודירן די העברעאישע שפּראַך, אינציאָרן און שטיצן פאַרשונגען און פּוב-ליקאַציעס, אָרגאַניזירן פון קאָנפּערענצן און סימפּאָזיעס אױף טעמעס וועגן דער העברעאישער ליטעראַטור און שפּראַך. די געזא ווערטער פון דער קעמבריד-זשער אוניווערסיטעט, אין אױסגעוויילט גע-וואָרן ווי פּרעזידענט פון דעם פאַראיינ.

אַרבעטאַלגישע אױסגראַבונגען

ביי געט זענען געמאַכט געוואָרן אַרבעט-לאַגישע אױסגראַבונגען. די דאָזיקע געגנט איז מער מאל אױסגעפאַרשט געוואָרן, אָ-יבונדיק זינט די יאָרן 1902—1903. די ישוב איז שוין פאַראַנט זינט דעם דריטן יאָרצייט פאַר אונזער צייטערענונג, וואָס איז געפאלן אונטער דער הערשאַפט פון די פּלשטינים. כּוּנעיס און די רויטער. די אַי-טיקע אױסגראַבונגען האָבן געהאַט פאַר א ציל אױפּצוקלערן אױניקע פּראָבלעמען פון פּאָנומעטאלע געביידעס. צו דעם צוועק איז געפאַרשט געוואָרן אױן ספּעציעל שלמה ה' מלכט טויער, דער אופּן פונעם אױספּרױט פון דער שטאָט און דער אױסזע פונעם מוזע.

גער ווערט צום ערשטן מאל דערמאנט אין תנך ווי אַיינע פון די שטעט, וואָס שלמה המלך האָט באַקומען ווי אַ חתונה-געשעק. עס איז מעגלעך אז ער האָט ווידער אױפ-געבויט אַס דעם ישוב. פון באַזונדערע וויכטיקייט איז דער מוזע. אױף אַ גרויסן סטח קאָן מען זען די שרייט פון זיילן וואָס האָבן ארומגעצייטעט דעם פאַרצייטיקן מוזע, וועלכער שטאַמט פון דער צייט פון דער נע-נישער הערשאַפט, פונעם זיבעצטן און נע-זוטן יאָרשונדערט פאַר אונזער צייטערע-נונג.

אַ מעמאָריאַל-ביבליאָטעק

אין יאַהאַנעסבורג — דרום-אַפּריקע אַ אָרגאַניזירט געוואָרן אַ ביבליאָטעק מיט אַ ספּעציעלן פּראָפּיל: דאָ וועלן קאָנצענטרירט ווערן ביכער, דאָקומענטן, כתב-ידן און וועגן יידישן אומקום און דער שואה. די אַיי-ניציאָטיוו צו גרינדן אַס די ביבליאָטעק גע-הער צו דער דאָזיקער קהילה, אַיין וועל-כער צו געפּינען זיך מערער יידן, אָפּשטאַל-טיקע פון אַיינפּע, וועלכע האָבן איבערגע-לעבט די היסטאָרישע פאַרטייליקונגס-לא-גען. די ביבליאָטעק איז אָרגאַניזירט מיט דער הילף פון דעם ירושלימער אינסטיטוט דייטש.

אַ פאַסט-מאַרקע געזינדמעט

אַרבעט רמבם

די ספּאַנישע פּאַסט וועט ארױסגעבן במשך דעם יאָר צוויי פּאַסט-מאַרקעט געזינדמעט דעם זכר פון מיינאָנידעס, דער רמבם, וועלכער איז געבוירן אין קאָרדאָוואַ אין יאָר 1135 און איז געשטאָרבן אין סבדיה אין יאָר 1204. איינע פון די פּאַסט-מאַר-קעט וועלכע האָבן זען פאַרטרעטן פון רמב-ם און די צווייטע וועט רעפּראָדוצירן דעם בוסט פון דעם גרויסן וויסנשאַפּטלער, וואָס געפירט זיך און אַ פּלאַץ פון קאָרדאָוואַ.

אַ לג-בעומר פּיערונג אין בוקאַרעשטער כאַראַטעמפּל

אין אָונט פון 28טן אפריל די איז אין בוקאַרעשטער כאַראַטעמפּל פאַרגעקומען א טראַדיציאָנעלע פּיערונג לכבוד לג-בעומר.

די נייאל סעגאַל, פרעזידענט פון דער בוקאַרעשטער יידישער קהילה, האָט גערעדט וועגן דער היסטאָריש-רעליגיעזער באַטיילונג פונעם טאָג.

מיט דער געלעגנהייט איז געמאַכט געוואָרן אַן אַזכרה נאָך די רבנים, הוננים און גבאים פון דעם דאָזיקן מקום-קדוש, ווי אױך נאָך די אַמאַליקע קהילה אָנגעשטעלטע. די הפילות זע-נען געזאַנג געוואָרן דורך הרה"ג יצחק מאיר מאַרילוס שליט"א און די חזנים א. זשוקאַסקי און ווי האַרניק.

בוקאַרעשטער יידישער מלוכה-טעאַטער אױף גאַסטראָלן

אין חודש פון 1975 וועט דער בוקאַרעשטער יידישער מלוכה-טעאַטער גאַסטראָלן איבערן לאַנד מיטן מוזיקאַלישן רעזירט-ספּעקטאַל "די זילבערנע חתונה" פון י. רערג, הארי עליאד — וועלכער איז אױך דער רעזישער פונעם ספּעק-טאַקל — און ב. פּרימאַן.

דער ספּעקטאַקל — וועלכער מערקט אָפּ א פּירטל יאַרהונדערט פון דער טעאַטיק פונעם יידישן מלוכה-טעאַטער — איז באַגלייט פון דער מוזיק פון ארבעט-זשוריאַוועאַנו, דעמאַנד דעראַ און רייכער שטיין — וועלכער איז אױך גע-זיריגענט. די סצענאַריאַפּיע איז געמאַכט גע-וואָרן פון דאן סאַקעלאַריע און די קאַרעגראַפּיע פון סאַנדו פּיער.

רבנים און למדנים אין דער וואַלעכיי

(סוף פון זייט 10)

טורנו מאַגורעלע. ער איז געשטאַרבן אין בוזען דעם 13טן אָקטאָבער 1973.

קראַיאָוע האָט געהאַט אַ ספּרדישע, און אַן אשכּנזישע קהילה. ביזן יאָר 1849 איז דאָ גע-ווען רב א. שפּילמאַן (געב. 1819, געשט. 1888), וועלכער איז דערנאָך ארױסגעפּאָרן קיין בוקאַ-רעשט. צווישן 1859—1894 האָט מיט דער ספּר-דישער קהילה אָנגעפירט הרב זכריה הלוי, א אַ באַקאַנטער תלמוד-קענער. אין יאָר 1883 האָט ער אָפּגעדרוקט אַן הגדה מיט רומענישער אַי-בערעצונג. עס זענען פון אים פאַרביבן אין כתב-יד צוויי אַרבעטן וועגן העברעאישער גרא-מאַטיק. דער באַקאַנטער רב אבנר כתבן האָט דאָ געוויקט צווישן די יאָרן 1860—1874. הרב שמואל דוד טויבער (געב. 1841) האָט אין יאָר 1881 אָפּגעדרוקט אױף רומעניש אַ בראַשור "אַן ענטפּער צו דער צייט", אַ קאַמפּ-שריפט קעגן די פּראַטעסטאַנטישע מיסאַנאַרן פון בוקאַרעשט. דער חן פון ישראֵל אליהו האָט איבערגעזעצט און אָפּגעדרוקט אױף לאַדינג אַייניקע השגה דיקע פּיוטים.

אין פּלאַיעשט ווערט דערמאנט אין יאָר 1740 א שוחט ישראֵל בן יהודה. 40 יאָר שפּעטער ווערט איינפּגעבויט "דעם רבס שיל". מיר ווייסן אָבער נישט דעם רבס נאַמען. אױף אַ כתובה פון 1819 איז געתהמט הרב משה דוד בן יהו-דה. ביזן יאָר 1869 זענען אין פּלאַיעשט געווען רבנים: דוד מאַידעל (1833—1868) דערנאָך זיין אַייניקל יהודה אריה ברעזיס (1848—1908) און אריהס זון יוסף היים, צווישן 1911—1922.

די קהילה פון רייניק סאַראט האָט ארום 1838 געהאַט א רב יצחק. צווישן 1861—1868 האָט דאָ געוויקט דער באַקאַנטער אבנר כתבן. די מחל-קת ארום א נייעם רב האָט געבראַכט א סך שאַדן דעם קהילתי לעבן אין שטאַט. אין מערזאַווישע האָט זיך באַקאַנט געמאַכט הרב נתן סרולאָוויטש מחבר פון "די יידישע מאַראַל" (1946) א. אַנד. שריפטן. זיין טורנו סערוועירן ווערט דערמאנט ארום 1871 דער ספּרדישער רב יהודה די פי-רייזער. שפּעטער האָט דאָ געלעבט און געוויקט הרב מ. ל. קריספּין, ארױסגעבער פון צוויי לאַ-דינאַציסטריפטן, "מונטי די ציון" (1894) און "איל דראַפּיל די ישראֵל" (1896). זיי האָבן גע-האַט אבאַגעטן צווישן ספּרדישע און בולגאַרישע ספּרדים. צווישן 1911—1920 איז דאָ געווען א רב פון אונגען משה שוואַרץ. קלענערע קהילות האָבן געהאַלטן נאָר א שוחם. דער צווייטער פון די מונטענישע רבנים צום גייסטיקן און רעליגיעזן לעבן פון זייערע קהי-לות איז וויכטיק אין דער אנטוויקלונג פון דער יידישער באַפעלקערונג אין אַס דער רומענישער פּראָווינץ.

פון זיין צייט. 1870 האָט מען אים אַראַפּגערוּפן קיין בוקאַרעשט ווי א פּרוקלדיקער אין ספּרדישן טעמפל און גירעקטאָר פון זייער פּאַלקס שולע. ער לערנט נאָך אױס די לאַנדספּראַך און אַרבעט מיט אין דער רומענישער פּרעסע. נאָר איז אין א צייט לערער פון העברעאיש אין פּראַוואַ-סלאַוועס טעאַלאָגישן פּאַקולטעט פון בוקאַ-רעשט. ער פאַרעפנטלעכט א זאַמלונג לאַדינג-ספּיריטועלער. 1910 ווערט ער אױסגעוויילט פאַר הכמ"בשא (רב הכולה) פון טערקיי. זיין טעטיקייט האָט אױפּגעהעלט צוגלייך מיט זיין לעבן.

צווישן 1911—1939 צייכנט זיך אױס די וויר-קונג פונעם ערשטן רב הכולה אין דערנאַנטן רומעניע דר. יעקב געמיראַווער (1872—1939). דאָ איז בוקאַרעשט האָט ער ווייטער געפירט זיין פּילאָטיק אַרבעט ווי א רב, דרשן, טאַייר אַיסט, דענקער און היסטאָריקער, געזעל-שאַפּטלעכער און קולטור-טויער. די 4 בענד, זיינע געזאַמלטע ווערק, נעמען ארום א סך גע-ביטן. נאָר איז געווען סענאַטאָר אין רומענישן פאַרלאַמענט און אַן אָנערקענטער פּירער פונעם רומענישן יידנטום אין אַזאַ באַוועגטער תקופה, צווישן ביידע וועלט־מילחמות.

צווישן בוקאַרעשטער יידישער קהילה און די אַנדערע קהילות פון אַלעכיי אין תּמיד געווען א גרויסער מחלך צוליב דעם חילוק אין דער צאַל יידן. די צווייטגעשטע קהילה — קראַיאָואַ האָט געהאַט אַן א שיעור ווייניקער יידן ווי סך קאַרעשט. די האונדשטאַט בראַילא האָט באַר-אין יאָר פון איר מאַדערניזירונג, אַראַפּגעבראַכט א רב כאַטין, יעקב מאַרגוליעס, וועלכער האָט אָנגעפירט די קהילה. אין יאָר 44 יאָר. ריי יונג ווי גאַדל, דערנאָך אהרן. יעקב מאיר, גוילינס האָט זיך באַקאַנט געמאַכט ווי א למדן. אַייניקע פון זיינע שאלות והשבות ווערן גע-בראַכט אין ר' משה האָגניס ספר "דבר משה". נישט געקוקט אױס זיין קאָנצערטאַנט צום ניי-מאַרשן טעמפל האָט ער אױסגעמיטן מלחוקת מיטן רב אבנר כתבן. פון שפּעטערדיקע צייטן זענען צו פאַרצייכענען די רבנים יודל פאַרעט-בער, זינט 1874, שלמה מאיר (געב. 1850) מחבר פון "דברי שלמה" (סיגעט, 1906) און י. מ. זלמן, געשטאַראן 1923.

די קליינע קהילה בוזען האָט געהאַט פאַר א רב אין די יאָרן 1849—1875 דעם למדן י. א. שאַר, וואָס איז דערנאָך אריבערגעגאַנגען קיין בוקאַרעשט. צווישן 1880—1920 האָט דאָ געוויקט הרב ישראל וויינגעבער, געבוירן 1850 אין איבערווישעווע, מאַראַמאַרעש, מחבר פון זכרון יהושע (1912). ישראֵל בערבער, זיין נאַכפאַל-געב, איז אין זיכן אריבערגעפאַרן קיין בוקאַ-רעשט. אין יאָר 1902 איז אױפּגענומען געוואָרן פאַר א שוחט שמעון בערקאַוויטש, וועלכער האָט אין יאָר 72 יאָר אָנגעפירט די קהילה (גע-בוירן 1880 אין סטאַלאַ, און א רבנישער מיט-פּחה) איז ער מיט 20 יאָר געוואָרן שוחט אין

די ערשטע נחלה...

מע האט געזאגט, איר דרייע ארום קענט ערדיקליעך אין דער זאכעססטער זענע צו זיך גופא. איך ווייס נישט וויפל אמת עס ליגט אט דעם פאראדאקס, אבער, זיכער איז אז דער זענע צו זיך גופא גייעט אדורך יענע ערטער וואס האבן גורם געווען אז זי זאלט זיין די גופא. ווי די מערת המסלה פון חברון, וואס עס ליגן אונדזערע אבות, אברהם יצחק און יעקב, אונדזערע אמהות, שרה רבקה און לאה האבן גענומען זייער אייביקע רוי.

איך שטייג ארויף מיט עפאציעס אויפן בערגל וואס פירט צו דער מערת המסלה. איך טרעט ארויף שטיל אויף די ברויטע שטיינערע טרעפ. אפגעריבענע פון די טיטעס אזוי פיל דורות, איך שפאן מיט גרויס אויסגעקוקאמיקע טיטעס אויך די שפיץ פינגער, אז איך זאל היילע נישט שטערן די הייליקע רוי. און דאך — אדער דאגט זיך עס מיר בלויז אויס — דער אפ' לקאנט פון מייער טיטעס פארגרעסערט זיך אין אט עס פארמאכטן חלל, ער שלאגט זיך אן אין די הויכע ווענט, פון די גרויסע שטיינערנע בלאקן, פון וואו קאן איך די גרינע שטיינערנע בלאקן, וואו האב איך נאך געווען אויפ'ע גרויסע שטיינער, וועלעס האבן זיך געקאנט אקעגנשטעלן די יארהונדערטער?

זיי ווענען די זעלביקע שטעלדן ווי ביים כותל המערבי, דערקלערט אונדז דער וועג וויינער, ארבעטלאזן האבן געטענדיגט אטעלע אז זיי ווענען זינט דער צייט פון הורדוסן. ער איז געווען דער ערשטער וואס האט געלאזט אויפ' בויען איבער דער הייל טיטעס די דריי פאר היי' ליכע קברים א שטיינערנע וואל. שפעטער איז די פריערדיקע געביידע פארגרעסערט געווארן. אבער ווי פיל עס זאל געווען נישט זיין די געפאכע ווי פארשידענע בויער, האט קיינער און גאנצנישט נישט געקאנט קאליע מאכן די מאטשטער פון אט דער הייליקער ארט.

טאמאסער פון צוקופלעך האבן איך אדורכגע' מאכט א באגאן וועג — אין חלל און אין דער צייט. פון מיין געבוירן'שטעטל, וואו איך בין, ווי יעדער איינער פון אונדז, אויסגעוואוינט אין אט פון דער אויפריכט פון אברהם אבינו אין די מוטער שרה; איך האב נאכגעפאלגט מיט שפאנגונג ווי אויף זי האבן געלעבט און איך האב זיי באגלייט מיט א ווייטיקדיג האלץ, איך ווי יעדער איינער באגלייט זיין פאטער און מוטער אויף קינד לעבען וועג. זינט דעמאלט, פון די לוסטיקע קינדערייאָרן, האב איך שוין געוואוסט אז זיי רוקן דאך און דער מערת המסלה, נעבן קרית ארבע, וואס איז אויך אג' גערופן חברון, און דער הייל וואס אברהם אבינו האט זי געקויפט פאר 400 זילבערנע שק' לים פון עפרון החיתי. איך האב געקאנט אלע פריטים פון דער קויף'טענע, יעדן זשעסט, ועדעט פראדע פון זיי יענע אַרײַנטאלישע פרייזען. נײַן, אברהם אבינו האט נישט מסכים געווען אז דאס אַרט זאל ער באקומען ווי א מתנה, ווי עס האט דווקא געוואלט עפרון הרחמי, נאך ער האט זי פארגעקענט אז ער זאל עס באצאלן מיט באר געלט:

ווען דו וואלטסט מיר נאך געוועהן! — האט אברהם אבינו געזאגט צו עפרונען! — איך גיב דאס געלט פארן פעלד, נעם עס פון מיר, און איך וועל דארטן באגראבן מיין טויט.

האָט עפרון דעמאלט געשענעטערט צו אברהם אבינו:

— הער נאך צו, מיין האר, לאנד אין פירן הונדערט שקל זילבער, וואס איז דאס צווישן מי און צווישן זיך און דיין טויטן באגראב! איך נאך דעם ווי ער האט זיך צוגעהערט עפרונען, האט אברהם אבינו אפגעוואוינט עפרונען אויף פיל זילבער וויפל ער האט גע' זאגט אין די אויערן פון די קינדער פון גוה, פיר הונדערט שקל זילבער, גאנגבאר ביים סחר. אזוי איך געבליבן אט פעלד פון עפרון, נען, וואס איך מכהלע, וואס פאר משרה, דאס פעלד מיט דעה הייל וואס איז דרינען, און אלע ביימער וואס אויפן פעלד, וואס ווענען ארום, איז געווארן דאס אייגענטום פון אברהם אבינו פאר די אויגן פון די בנייתת פאר אפאלע אייב' גייער אין דעם טויטער פון זיין שטאט.

און איצט געפיין איך זיך טאקע דא! ביי דער מכהלה, ביים קבר פון אברהם אבינו און די אנדערע אבות... דער געדאנק, וואס איז יריג' דיך צוליב זיך גופא. איך נישט צום אויסהאלטן וועגן זויקן פייטאש, פון דעם גרויסן ליכט, וואס איך בולטעטע ווי מיר זענען געוואוינט, וועגן אפאלאג פון אונדזערע טיטעס וואס שלאגט זיך אן דעם שטיינערנעם חלל. איך געפיין זיך דא, נאך א רייזע מיטן אויטאמוביל, צווישן בערגלעך דא און דארט אריבערעווערן — גרינען אַזאַלע — פון א פלאנצנציע פון בירטן און לימענעס. דערנאך איז היידער א קייט פון בערג' לעך און געל'רויטע בערג. הער וועג איז וויג' ציך באטרעטן. פון צייט צו צייט א מאשין צי

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאל אין חודש 1.05.1975 בוקארעשט *

רבנים און למדנים אין דער וואָלעכער

עס קומען ארויס די יידישע צייטונגען: "עת לדבר" מצד די קאנסערוואטיווע און "די צייט" פון די משכילים. דר. בראש ווירקט דורך זיין רומענישן בלאט, "איטראטלול ראלמאן". אין יאר 1860 דרוקט זיך אין בוקארעשט, אין דער דרוקעריי פון דער רומענישער צייטונג „נאציאנאלול", אייניקע פון דעם מליכיס בא- רימטע ספרים: "התורה והמצוה" און די פירושים אויף שיר השירים און מגילת אסתר. ווי אויך ספרא דבי רבא. דער סיסטור צווישן קאנסערי- וואטיווע און משכילים ווערט פארשארפט און דער מליכיס פון פארלאזן בוקארעשט אין יאר 1866. ער איז ניצטער געוואָרן און קיעוו (1870). די ער מליכיס האט איבערגעלאזט א טייער פערל פון דעם רעליגיעזן לעבן פונעם רומענישן יידנטום.

א בארימטער למדן איז געווען דער ספרדי שער רב אליעזר יצחק פאפו. א געבוירענער אין סאראיעווא. יאר 1770, איז ער פריער געווען רב אין סיליסטרא, א קליינע קהילה, וואס האט אים געהאלטן אין גרויס כבוד און אים געגעבן די מעגלעכקייט צו שטודירן במבד'ה און צו פארפאסן זיינע ספרים. צווישן 1819-1829 פירט ער אן די ספרדישע קהילה פון בר קארעשט אין יאר 1860. זיינע אנדערע ווערק זענען: "אלף המגן" (סאלאניק, 1824), "עורר חיים און בית הפולה" (סאלאניק, 1860), היחק נאך זיין באזעצן זיך אין בוקארעשט האט ער געגרינדעט די פריערדיגע חברת-קדישא. זיינע אנהענגער האבן אים גערופן "אן סנייול" און "קומפלידו" (עס אונדזער "צייטשריפט" נר. 1958/7).

אין דער צווייטער העלפט פאריזן יאהונג' דערט פראוואן די רבנים שפען וויינער, לוי יצחק פרינקעל און שפילמאן צו שטילן די מחלוקת ארום חשיפה, לימוד א.א.וו. "מא' דערנע" צייכט זיי אויס די טעטיקייט וואס עס פירט דער רב פון קאר-שיל הרב ד"ר מאיר בעק (1845-1922). ער האט פארמאכט א ריי לערנדיקער פאר יידישער רעליגיע אין די פאלקסשולעס און הרעאגירט די "רעוויסטא איטראעליטא" (1886-1892 און 1908-1911). ער האט אויך געפירט א געזעלשאפטלעכע אר- בעט. אין יאר 1894 ווערט אויסגעוויילט הרב יצחק אייזיק טויביש פון א באקאנטער רבניש' למדנישער משפחה. געבוירן אין 1837, ווערט ער רב אין בערלין אין יאר 1862. ער איז געשטארבן אין בוקארעשט אין יאר 1920. ער איז באקאנט אויך ווי א געזעלשאפטלעכע טוער און א פובליציסט. זיינע באשרן נוגע יידישער גלייכבארעכטיקונג זענען איבערגע' וועצט געווארן אין יידיש, פראנצויזיש און ער' גליש, זיין "זכרון דברים" (חיון, 1875), זיינע שאלות ותשובות, זיינע ארטיקלען פון עסען האבן אים באקאנט געמאכט אין בריטישע קרייזן.

פון חוילונ זענען ארויסגעברענג געווארן קיין בוקארעשט די רבנים ישאל בערגס (1855-1919) און יצחק אייזיק שאַל. אין דער באשי' דעגענער קהילה האבן זיי געפונען א מקום מנוחה און שטער האט פארמאכט עטלעכע חיבורים "עשר אורות" (חסדיש) א.א.וו. דער אריבערגעקומען קיין בוקארעשט אין יאר 1899. דער צווייטער איז געווען אין דער הויפטשטאט זינט 1899. ער איז דארט געשטארבן אין 5 יאר ארום. זיינע חיבורים זענען משמילי הישוע (בוקארעשט, 1866) תפארת ישאל, (חוילונ, 1872), אבל עם (1873), תפארת אדם (1875), חוקות הדינים (1879) מאורי אור (1893) מי באר (1891).

זי ספרדישע קהילה האט געהאט פאר מורא' הוראה צווישן 1828-1837 ער אברהם ויג' טורלא; נאך איז האבן פארנומען די סכא-הרבנות מתחילת אורארי און חיים משה בעזוואטא-טורלא (1850-1931). ער איז אהרעלעקומען פון ברא- גאריק אין יאר 1850. ווי א בארימטער פאלי- גלאס — ער האט געקענט 14 שפראכן — און היסטאריקער, ווי א דענקער און פובליציסט האט ער פארעפנטלעכט א סך ארבעטן אין די ספארי-טורנאלן. מע האט אים געהאלטן פאר א גרויסן תלמוד-קענער אין דער יידישער וועלט

דער עבר פון למדנות און רבנות אין די דריי רומענישע לענדער איז נישט אויסגעפארשט געווארן און א גליכער מאס. אייניקע פארשער ווי למשל, י. י. כהן, האבן זיך איבערגעפארשט פאר אלע טיילן. דער רוב ארבעטן איז אבער געווידעט טראנסילוואניע. וועגן מאלדאווע איז שריפט (נר. 1942-272). וועגן מונטעניש (ווא' לעכישן) רבנות איז פאראן מאטעריאל אין דעם דערמאנטן פניקס ווי אויך געצייילטע ידיעות אין בלעטער און צייטשריפטן. מיר פראוואן דא א סינטעטישן קוק.

כאטש ס'איז באקאנט אז שוין אין יאר 1561 האט בוקארעשט געהאט א ווייטיקע יידישע בא' פעלקערונג איז צו אונדז אבער נישט דעראנ' גען קיין שום נאמען פון בוקארעשטער רב פריער ווי דער 18טער יארהונדערט. דעמאלט ווערט דערמאנט א רב יצחק סכא. דער ספרדי שער רב יצחק באלוי איז געשטארבן דעם 10טן נאוועמבער 1792. ארום 1800 ווערט דערמאנט א רב, וועמענס נאמען מיר ווייסן נישט. דער ארום היים האלפערן, וואס איז אראפגערופן גע' ווארן פון רוסלאנד, איז ווייניק צייט געבליבן אין בוקארעשט. אין יאר 1823 איז גערופן גע' ווארן פון פאקשאן א רב חיים, באגלייט ביי די פני ער איז אויסגעבראכן א מחלוקת מיטן פאלקסטיילעכע רב דוד היילפערן, וואס די קעג' פילעגן אים אברופן מיטן צונאמען דאגדיל, ר' חיים פאקשאנער מיטשט אין יאר 1834 א סיכסוך צווישן פלאציעשטער אשכנזים און ספר' דים בנוגע דער אַרטיקער חברת קדישא. אן יאר 1847 איז ער נאך געווען אויף דער סכא הרבנות. מיר ווייסן אז דעם 30סטן יוני 1848 איז אין יאס ניצטער געוואָרן דער געוועזענער בוקארעשטער רב הראשי משולם זלמן בר משה אפרים.

א יאר שפעטער ווערט ארויסגערופן פון קרא' יאזא הרב יעקב מיר שפילמאן. געבוירן א 1813 אין גאליציע, איז ער געווען רב אין עטלעכע קהילות, אויך אין טמישאר. קיין בוקארעשט איז ער צוריקגעקומען אין יאר 1865. ער האט אראפגעפירט די קהילה צוויי ניין ספרה אין יאר 1888. זיינע חיבורים זענען: אבני גוה, עידות ביעקב (חוילונ, 1879), זיין פריערליכער חיבור "תל ארות" איז ארויס אין לעמבערג צווישן 1876-1883, זיין זון שלמה, רב אין בוקארעשט, האט אפגעדרוקט אויף רומעניש און דייטש א פירוש וועגן קדיש.

אן אויסנעמעלעכער מדרוך, למדן, און דרשן איז געווען דער גאון מאיר לייבוש מליכיס. גע' בירן אין יאר 1809 האט ער פון קינדעוויזן זיך ארויסגעוויזן גרויסע פעאיקייטן פון א עליו, א שארפער מוח און א מתמיד. בעת די 51 יאר רבנות אין דער דייטשער קהילה קעמען האט ער אנגעשריבן זיין שפעטער בארימטער חיבור אויף דער תורה, וואס הרב הראשי דר. דוד משה רוזן באצייכנט אויף, דאס וואס דעם מליכיס פירוש בערגס אריין ניס, אין פארגלייך מיט די קלאסישע פרושים איז נישט נאך דאס טייע אריינדינגען אין טעקסט, נישט נאך דעם סיני טעטישן אגג אין דעם אנאליז פון די כתבי א קדוש, א כאראקטעריטיק פון די מאדערנע פרושים, און די קאנסעקווענטע לאגיק פונעם אויסטייטשן, נאר אויך א נייער, נאך נישט גע' ווענענער ניסוח אין פירושים אויף דער תורה (צייטשריפט נר. 49).

גערופן קיין בוקארעשט אין יאר 1858, זענען אים אנטגעפארן צו דער האנושטאט דווינ' דליווי 300 וועגעלעך מיט בוקארעשטער יידן. צוליב דער אַרדענונג בעתן קבלת פנים האט די רעזיגנאט געקויפט א מיליטערישע וואר' המליץ פון די תמוז (1858). דער מליכיס באקומט א חודש' געהאלט פון 1125 ליי חוץ 2700 א יאר פאר דיה' געלט הויז אנדערש הכנסות, ווי א זייער אקטיווער מענטש, מיט א שארפן געזעלשאפט' לעבן חוש, מיט א שארפן כוח הדיבור און א קנאישן טעמפערמענט, איז ער ענערגיש א רויטערשטעטן אין קהילען. עס זענען אויפ' געקומען שארפע דילקוסינעס מיט משכילים טענדענצן אין דעם נייעם כאר'טעמפל, און גע' נייע פאלקסשולעס. מע האט גערעדט און גע' שריבן און געדרוקט באשרן און צייטונגען.

מיר זענען פארביי שווינגדיק. אין אט דער מיטאגדיקער שעה, איז דער אוהל ווייניקער באזוכט. געוויינטלעך איז דא ער עולם, זאגט מען אונדז, אין די זומערדיקע תעדים. היגע מענטשן, אבער אויך פיל וואס קומען פון אלע עקן וועלט. זיי קומען צום מקור, אויפן ארט וואו טוע רוען די אבות. די יידן, און נישט בלויז זיי, ווייל אט דאס ארט איז דאך הייליק פאר די אלע דריי גרויסע מאָנאָטעאיסטישע רעליגיעס. יעדער איינער איז דא מתפלל נאך זיין אמונה, אבער אלע געפינען זיך וויינער אן זעלביקן ווארעמעם געפיל פון געליבטע זיך. זיין פונעם זעלביקע סאטנער, דאס הייסט א זע' נען ברויער צווישן זיך, און דארפן אראפזארפן פון זיך דעם לבוש פון שגאה, זאלן פארשטייט ווי אברהם אבינו, די קוואלן פון שגאה און זאלן גראָבן ברונעמער. ברונעמער פונעם יריג' נעם לעבן, פון ליבשאפט און שפע. דאס איז, דאך אייגנטלעך דאס וועל'הירגל זיין צום מקור, צום געטליכקייט אַרט. נישט אזוי צוליב טויט, ווי צוליב לעבן פון אברהם אבינו און די אנ' דערע אבות.

געפלעכט פון די געדאנקען און געפילן גיי איך אן ווערטער צום טויטער פונעם ארויסגאנג. איך בין פארמישט צוליב דעם שארפן ליכט פון דער מעטאגדיקער ווו. איך מאך צו די

אויגן, דערנאך איך זיי און קוק זיך צו שטום צו דער פאנאראמע וואס עס אנטפלעקט זיך פאר מיר. אן אַרענטאלישע שטאט, גע' בויעט אין טעראסן, אויף בערג וואס זענען אויסגעפרייט ווי אן אפטישעאטער פון דער נאטור. אַרעמישע געוויקסן, דא און דארט א פאלמען-בוים צי א באזאנענע-בוים א טרו' קענעם קערפער אן צווייגן, בלויז מיט א גרינער קרוין און שפיץ. וואו זשע אין אט דעם פייטאש זאל איך אוועק שטעלן דעם אוראלטן דעמבע- נעם מורא, וואס איז געווען דער עדות פונעם מקח ווישן אברהם אבינו און יעפרון החיתי? איך ווייס נישט, איך קאן דאס נישט ווייטן. אפשר נאָכן בערגל פון דער לינקער זייט, אפשר הינטער אים. איך ווייס עס נישט און עס איז נישט ווייטקע אז איך זאל עס ווייטן. ווייטקע זענען אט די שטיינער וואס האבן זיך אקעגנגעשטעלט די יארטווינטער, היכטיק איז הייליקע אידן זיך און וועלכער ס'רוען זייער אייביקייט אונדזערע אבות.

און ווייטקיער פון אלץ, געשעצטער און היי' לינקער איז דאס געפיל פון התגלות, שלום און בירדערלעכקייט וואס זיי אינספירירן אט די ערטער.

יעקב דער דריטער...

געזוכט. והא ראייה: און אין זיין לעצטן ליד פּרעגט ער זיך:

„מיר ויצן אויף הסביבטן
אין שפיטאלישער טיף-נאכט.

מיר זענען מתים, וואס פילן נאך און טראכטן,
און אפשר זענען מיר זשאבעס און קרוליקעס
אין א שווארצן סלאַי פארמאכטן“

אזי הגם אין זיין ערשטן ליד האט ער געזאגט
„אזי ווייס“ — פרעגט ער נאך אלץ אין זיין
לעצטן: וואס זענען מיר?...“

נאך א הפסקה פון קנאפע 8 יאָר (אוי זענען
דאס געווען יאָרן!), האב איך אים ווידער בא-
געגנט צוריק מיט דרייסיק יאָר, ווען מיר האָבן
צוזאמען מיטגעארבעט אין בוקארעשטער אַיקוף.
אויב פאר דער מלהמה איז ער געווען „עלטער“
(ער איז עלטער געווען פון מיר מיט 6 יאָר!),
דאס מאַל איז דער אונטערשריד מטושטש גע-
וואָרן. דער איינציקער הילוק איז געווען, וואָס
איך בין געווען דער אָנפאַנגער פראָזע שרייבער
ביל וועלכן סע האָט זיך קוים געיאָוועט א פּונק
פון פּאַעזיע — איז ער שוין דורך און דורך
דיכטער, ער האָט געזוכט — און איך האָב גע-
מינט, אז איך האָב שוין „געפּוּנען“...

אזי האָבן מיר א צייט זיך געהאַלטן נאַענט:
שוין אין ערשטן נומער „אַיקוף בלעטטער“ פון
18טן מערץ 1946 האָט ער פּאַרעפּונטלעכט דאָס
ליד „א לבנה-נאכט אין מיין היים“ (עס איז אַ
רייז אין צווייטן באַנד „לידער און פּאַעמעס“)
און איך האָב פּאַרעפּונטלעכט „אויף די חורבות
פון מיין היים“ אין נומער 6, פון 9טן אויגוסט,
האַט ער פּאַרעפּונטלעכט „אַ ליד“ און איך „יידן
אין צפּון“ ראַנאַסלי וואָנענדיג; און נומער 7 פון
23 אויגוסט האָט ער פּאַרעפּונטלעכט „הערש
יאַנקל דער שמיד“ און איך „דער בייטראַט פון
די רומענישע יידן אין קאַפּן קעגן פּאַשיאָם“;
אין נומער 8 פון 26טן סעפטעמבער האָט ער

פּאַרעפּונטלעכט „מיטן וואָרעם אין שטויב...“
און איך „פּאַר וואָס האָט מען אַונדו פּיינט“;
אין נומער 9 פון 15 נאוועמבער האָט ער פּאַר-
עפּונטלעכט „האַסט פּאַרמאַסטן זיך מיין דור“ און
איך „ווען איך באַגעבן א ייד...“

דערנאָך האָב איך צייטווייליק פּאַרלאָזט ביר-
קאַרעטש און מיר האָבן זיך פּאַרשטענדיקט נאָך
מיט ער קאַרעספּאָנדענץ (שפּעטער מיט א יאָר
האַט ער פּאַרעפּונטלעכט אין נומער 14 דאָס ליד
„דער זייער“ און איך אין נומער 15, נעאַרג סאַנ-
„טאַ“). און... אַונדזערע וועגן האָבן זיך געשיידט...
יא, איך האָב עס געהאַלטן פּאַר א כּבוֹד, וואָס
ער האָט מיין דערציילונג צוגעקלעפט צו זיינע
וואו ער איז געווען מיטערדאַקטאָר (צוזאַמען
מיט זיין פּרוי, קעניאַ, די טאַכטער פון ראַשקע-
ווער-מיהאַלענער רב). א כּאווייז אז דעמאָלט ווען
איינער אָן דעם אַנדערן האָבן מיר נישט פּאַר-
עפּונטלעכט אין די „אַיקוף בלעטטער“ איז נישט
געווען קיין צופאַל.

די לידער פון זאַמלבוך זענען אריין אין
צווייטן באַנד „לידער און פּאַעמעס“. בלויז עס
לעכט פּערזן פּונעם ליד „באוויילי צו מיין ליד“
זענען אַרויסגעבליבן. אָבער די לידער וואָס איך
האַב אויבן אַויסגערעכנט פון די „אַיקוף בלעטטער“,
ווי אויך די לידער און דראַמאַטישע פּאַעמען,
וואָס זענען דערשיינען אין די „משענאַוויצער
בלעטטער“ צווישן די יאָרן 1933 און 1937, זענען
אין די דריי בענד נישט אריין.

אַבא, וועל איך באַמערקן אַ יאַנקעניוס דע-
בּוט איז נישט געווען אין די „משענאַוויצער
בלעטטער“, אין יאָר 1927, ווי עס איז אַנגעוויזן
די די ביאַגראַפּישע פּרטיס פון סוף באַנד דריי,
פּשוט דערפאַר ווייל די טשענאַוויצער בלעטטער
האַבן אַנגעוויזן דערשיינען אין מאי 1928, די
שטעטע צוויי לידער פּרידמאַנס וואָס איך האָב
געזען פּאַרעפּונטלעכט אין „עס רוט אויף פּיל
צוטרוי“ און „אַט אויף“ אין די „ליטעראַרישע

ווען איך האָב צוריק מיט קנאפע דריי יאָר
געליינט די טרויעריקע ידיעה אז יעקב פּריד-
מאַן איז מער נישט צווישן די לעבעדיקע, האָב
איך נישט וואָלט גלייבן, אז דאָס איז ער, דער
אזוי טאַלאַנטירטער דיכטער, דער דריטער
יעקב פון די רומענישע פּאַעטן. אָבער ווען איך
האַב געזען אין די צייטונגען זיין פּאַסאַראַפּיע.
האַב זיך שוין מער נישט געקאַנט „ארויס-
דרייען“, יא, ער איז ער, דער דריטער יעקב
אונדזערער. נאָך יעקב שטערנבערג, יעקב גראַ-
פּער, אוי ער, יעקב פּרידמאַן געווען פון די טא-
לענטישטע פּאַעטן אַונדזערע, וואָס פּאַרנעמען
א כּבוֹדדיק אַרט אין דער מירודוואַנס פון דער
יידישער ליטעראַטור.
יא, אין דער סאַמע מירודוואַנס, צווישן מאַנ-
גער און לייזיק.
אַנשטאַט צו פּיינען אַיצט זיין פּינח און זעכ-
ציקסטן געבוירן-יאָר, זאַל איך אַפּמערקן זיין
באַלדיקן דריטן יאַרצייט...“

איז אַנשטאַט צו לערנען א פּרק משניות, פּאַר
דער עליה פון זיין נשמה, וועל איך „לערנען“ א
פּרק פון זיינע „לידער און פּאַעמעס“, וואָס זענען
אין קנאפע טויזנט זייטן אריין אין די דריי
בענד, וואָס זענען נישט לאַנג דערשינען אין
חל-אַביבער פּאַרלאַג „ישראל-בוֹד“.
ווען איך האָב אים אַנגערופּן „דער דריטער“
האַב איך איז זיינען געהאַט בלויז דעם נאַמען,
יעקב. נישט מער, זיי האָבן לפי דעתי מער קיין
בשׂתּפּותדיקס. יעדער יעקב איז געווען א וועלט
פּאַר זיך. יעקב שטערנבערג איז געווען מער
טעאַטראַל ווי דיכטער, אַיקולטור עסקן אַ פּאַעט,
(מיט איין וואָרט: פּילזייטיק, אַוניווערסאַליש!)
און האָט זיך אָפּגעלעבט זיינע העכער אַכציק
יאָר... ווידער יעקב גראַפּער, ער איז געווען מער
פּאַעט בעליפה ווי כּבּתּ (די „פּאַעזיע“ בעליפה
האַט קיינער נישט פּאַרצייכנט, אַזוי זי פּאַרלירן
געאַנגען!), איז דערפאַר האָט ער געשריבן און
פּאַרעפּונטלעכט רעליטיוו ווינציק, פּאַר זיינע
כּמעט אַכציק אָפּגעלעבטע יאָרן.

יעקב דער דריטער, יאַנקעניוס פּרידמאַן,
האַט געלעבט נישט מער ווי 62 יאָר, און איך
אַט דער צייט האָט ער נישט געטון עפעס אַן
דערש ווי ער האָט זיך געהאַרט וועגן דער שיני-
קייט פון דער וועלט, „אין שוים פון תּפּאַרת“,
וועגן דער נשמה יתרה און געזוכט, תּמיד גע-
זוכט. ער האָט געזוכט גאַט, געזוכט דעם זיינען
פּונעם זיין, דעם תּכלית הבריאה... דאָס האָט ער
געטאָן אָן רעש, מע האָט אים כּמעט נישט גע-
הערט, ווייל ער האָט נישט „געפּילדערט“, נאָך
צוּנענען בלחש זיינע אויב מוויקאַליש ריטמישע
לידער. ער האָט מיט גרויס אויפּמערקזאַמקייט
מוזוג געווען די ווערטער אין גראַמען, וואָס
האַבן באַקומען נגינה פּיליג און האָבן זיך פּיר-
נאַנדערגעשפּרייט ווי פּעדערן פון א פּאַווע, איין
רעגנבוי-גאַנדיקע קאַלירן, אָבער זיי האָבן געוויינט
לעך געפּלאַטערט ווי פּרענצייכנס... פּאַר וואָס?
ווייל תּמיד האָט ער פּילזאַפּירט, זיך געגרייבלט
אין די סודות פון אַויסוף, דאָס איז געווען ער,
אַן אַנדערער האָט ער נישט געקאַנט זיין, אויך
ווען ער וואָלט געווען געוואַלט. דאָס איז געווען
זיין ירושהדיקער ספּיקות-געראַנגל, וואָס ער האָט
געירשט פון זיין פּאַסער דעם מילניצער רבין
און פון זיין עלטער-זיידע, דעם רוזשינער צדיק.
זייערע זכּותים זענען אים בייגעשטאַנען אויף
אזוי פּיל, אז יעדער אות פון זיינע פּערזן זאַל
זיין געשליפּן, געטאַקט און געהייליקט, ווי א
באַזונדערע נשמה בעזיר-אַנפּין.
אין זיינע פּאַעמען האָט ער תּמיד באַלאַנסירט
צווישן תּהלים און זוהר, צווישן פּאַעזיע און
נבּתּרידיקער חקירה.

זינט זיין ערשטן ליד „אַיך ווייס“, וואָס ער
האַט פּאַרעפּונטלעכט אין יאָר 1927, ווען ער איז
אַלט געווען קוים 17 יאָר, ביו זיין לעצט ליד
„קאַשמאַרן“, וואָס ער האָט אַנגעשריבן אין שפּי-
טאַל, אין יולי 1972 אַיידער ער האָט אויסגע-
הויכט די נשמה — במשך די דאַווקע פּינח און
פּרידמאַן שווער יאָר לידער-שרייבן, האָט יעקב
פּרידמאַן געזאָגט פון צייט צו צייט אז
ער „ווייסט“. פּאַקטשט האָט ער אָבער בלויז גע-

יעקב פּרידמאַן

ווי אזוי דער בעל-שם האָט עולה געווען קיין קייטער

(פּראַגמענט)

טיף-נאַכט. סע שווייגן פּאַרטייעט די וואַלדיקע בערג.
ווי ריווקע קנאַספּן אין אייגן געבאַלעטער פּאַרדיגלט.
די נאַקטעטע מראַה פון ווערק
האַט אַונטלעכט מיט צניעות פּאַרוויקלט.

שטילקייטן ליינענען אַן א קול דאָס כתב פון ליכט,
זיי האָבן דעמיה-דקּהדיק פּאַרשלאָסן זייער לשון,
און טוליען זיך צום פּאַרהוילענעם געזיכט
און דער בלויזער מלכה שבתּי-שבתּון.

אז אלע וואַלדיקע בערג שווייגן יראַת-הכּבוֹדדיק-פּרוּם,
איז אויך דער בעלישם צום שווייגן זיך מצּטרף,
ער שרומפּט זיך איין, ווערט קליין ווי טוי אויף א בלוּם:
— האַרץ, האַרץ ווי טל דאַונט צו דיר מערדיב.

— נאָר אפּילו א ראַסע-פּערל איז צו רעשיק-גרויס,
איך מיך פון א זערנע שווייגן שטילער, קלענער,
און וויל זיין פון א כּוונה די כּוונה בלויז,
וואָס וואָגט נישט צו ווערן קיין זמר...

אזוי איז מתפלל אַן ווערטער דער בעלישם,
און ווערט נאָך שטילער און גרינגער
פּונעם אַונטלעכט וואָס שלאַפט אין א בלאַס
פון א ווערבע-צווייג א יונגער.
נאָר מיט א מאָל העבט דער יום-טוב פון שטילקייט
דורך אייגענער פּרייד צעפּראַלט,
עקעהיא א שטורעם אין צעכראַסטעטער ווילדיקייט
באַפּאַלט א שלאַפּנדיקן וואַלד.
די שטילקייט ווערט מגולגל אין א פּלאַמיקן האַרן
וואָס שטראַלט און קוואַלט און שאַלט.
די צייט פּאַרלירט איר זכּרון
און דער וואַלד — זיין אייגן געשטאַלט;
ס איז אי נעכטן, אי היינט, אי מאַרגן —
אין א מראַה, וואָס איז נאָך-קיינ-מראַה, פּאַרבראַגן.

בלעטער פון וואַרשע, נומער 46 פון 14טן נאָ-
וועמבער 1930. אין די טשענאַוויצער בלעטער
האַט יעקב דעבּוּטירט מיט פּראָזע, „אַן אויסוועג“,
וואָס איז דערשינען אין נומער 133 פון 8טן יולי
1932. בעת יעקב איז געווען אין וואַרשע. לפי
דעתי האָט יעקב זיך באַנגיגט מיט די פּיר-
קורצע דערציילונגען וואָס ער האָט פּאַרעפּנט-
לעכט דעמאַלט. גוט איז וואָס ער האָט זיך גע-
ווידערט אויסשליסלעך דער פּאַעזיע, וואָס ווען
מע זאַל זיי צונויפקלייבן די טייערע פּערל, קאָן
מען אַרויסשען נאָר זיין באַנד, א פּרטיק. דער-
פּאַר באַדויער איז וואָס סע זענען נישט אריין
אין די דריי בענד אויך די לידער, וואָס זענען
פּאַרעפּונטלעכט געוואָרן אין די אַיקוף בלעטער,
פּאַר וואָס איז נישט אריין „א ליד“, אין וועלכן
ער פּאַרענדיקט זיין חקירה:

וועמען האָב איך אין דער גרויסער שקיעה
חוץ מיין פּלייט און איר געזאַנג
און געזאַנג איז ווי א פּויגל א גאַלדענער,
אזוי ווי א ליכטיקער פּליגל...“

אַט די פּערזן קלינגען ווי אן אויסגעווייטיקטע
ליריק, ממש ווי א קאַפּיטל תּהילים פון א צע-
בראַכן יידיש האַרץ...
נאָך מער באַדויער איך, וואָס עס איז נישט
אריין אין די דריי בענד דאָס ליד „האַסט פּאַר-
מאַסטן זיך מיין דור“, אין וועלכן יעקב פּריד-
מאַן איז אויב אַפּטימיסטיש, וואָס איז ביי אים
אַזא זעלטנקייט. ער הייבט אָן:

„האַסט פּאַרמאַסטן זיך מיין דור,
סאַראַ עקשנודדיק געקלעטער,
איך זע דיר שטייגן דורך קאַיאָר
מיט פּאַקלען און געוויטער.
סאַראַ געראַנגל צווישן ליכט און ווינט,
ווער וועט בלייבן דער געביטער?
יאַרטווינער אין ראַגלעניש,
דוּרווהדיק פּאַרמעסטן.
די מראַה פון דער פּרוכט
גרייט זיך אין די קנאַספּן...“

ס'איז ערב טאָג, זיי גרייט מיין דור!
סאַראַ הייליקער געקלעטער.
לעשט דער ווינט א פּאַקל אויס,
בלייבט ברענגען אלץ א צווייטער.
זעסט נישט, וועלט, דיין ווייזער דאַרט
א מינוט צו צוועלף שטייט ער...“

און ער פּאַרענדיקט נביאיש זיין חזיון פּאַר
אַ ליכטיקן עתיד, פון ווידערגעבורט און דער-
וואַכונג:
„זעסט, וועלט, ווי סע שטייגט מיין דור,
הערט נישט, דורכן שטורעם,
איין זיין טריט די אַורטיסטיכע
וואָס האָט זונען אויסגעפּאַרעמעט?“

דורות האָבן דערקלעטערט זיך,
יעדער דור א טאַפּל.
און דו, דור, דור דו מיין,
דאַרפּסט דערטראַגן נאָך דעם פּאַקל,
טראַט נאָך טראַט, טראַט נאָך טראַט
צו ליכטיקן סך-הכל...“

יעקב פּרידמאַן, ווי א פּאַעט בפה מלא, הגם
אַ גרויסער טייל פון זיינע שירים זענען אייב-
געזאַפט מיט יאוש, דאָך האָט ער דערפּילט מיט
זיין דיכטעריש האַרץ דאָס אַנקומען פון א ניייער
עפּאָכע, דאָס שאַרען פון האַפּענונג-שטראַלן
אויפן יידישן האַרציגאַנט. ער האָט דערעהערט
דעם טראַט פון דער ניייער צייט, האָט ער נישט
געקאַנט אים נישט באַזינגען...
אָבער כּדי צו זינגען דאַרף מען קודם-כל
האַבן די באַזינגונגען און די סביבה, און די
נויטיקע באַזינגונגען און סביבה האָט אים פּאַר-
זיכערט זיין געטרייע לעבנס-חברטש, די לע-
רערין קעניאַ...“

לויט א לעגענדע, זאַל די פּרוי, וואָס איז זיך
מתעסק מיט די עולם-הויה-זאכן בנת דער מאן
אירער לערנט תּורה לשם-שמים, זוכה זיין צו
זיין פּאַר אים א פּיסטבענקעלע אין גרען. קע-
ניאַ פּרידמאַן וועט זוכה זיין צו האָבן פּיל מער
ווי א פּיסטבענקעלע. זי פּאַרדינט א שטול נעבן
יעקב פּרידמאַן... א סימן — אויך די דריי בענד
„לידער און פּאַעמעס“ וואָס זענען דערשינען
אַיצט, ווען יעקב פּרידמאַן איז שוין לאַנג אין
גרען פון דער יידישער פּאַעזיע.

אֵיתָן אֶזְרִיָּה

לְיוֹסֵיִם מְעוּבְנֵי שֶׁל הַרְבֵּי הַגֵּאוּן ר' אַבְרָהָם אַרְיֵי רוּזֵן זצ"ל

תשובה ע"ח

ביה"ה אלו להצילך ולתת אויבך לפניך, פלסטען. יצו"ה את הברכה היום ו' כבוד עד העולם לפיך. לכבוד ידו שאהבה נפש הרב הגאון המובהק בה"ה בר אברהם הסידי ופרישא יראת ה' היא אוצרו בתו פתוח לרחוק ובית ועד לי המים מהולל בהשבחות שמו יעלה כטוב שפן מו"ח שאמה איז אבד"ק ראמן עיניו יהיו כד יתכנסו גלואי והוראה יאמר בקריא.

א

וע"ד אשר שאלני לפרש לו מא"ל בבי"מ ו' כתיב קמה זכ' סלת אריי' מכאן האשה צרה עיני' באורחים יותר מן האיש. הנני להתיק לו מה ש' כתבה בגליון הש"ס שלי, לכאור רה קשה דהלא אברהם בעצמו אמר קמה סולת ולא שרה. ור' מצאני בס"ח ס' ק"לה, כל ירא ה' אל יקח עצה מאשתו כי אברהם אמר אשה כשאמר לה אברהם מהיר שלש סאים קמה עד שצוה לה כולת ודרשו החכמים מכאן שהאשה כו' וכר' ד"ה לפרש הגמ' דלא כרש"י רק שקמה כולל מיני קמחים ומה שהוצרך לפרש סולת מורה לא על מה שפרש היתא שה לוקחת קמה גם ומה נראה ש' אשה צרה עיני' באורחים. ועי' במפרשי הס"ח שם. והנה יש עוד להקשות למה ה' לו לא"א לומר קמה ולפרש דבריו סולת נימא רק סולת לבד, ע"כ ג' לומר דא"א שה' מפורסם בצדקת פורוגו על מצות הכנס"א ולא הס' לחשוש ג' בני ברק כדי ל' האכילם ג' לשונות בהרדל בר ידעו כי האשה צרה עיני' ע"כ חשש אם יאמר דוקא סולת ש' הסבר וכל תאפה כלום או הקה סולת מפני שאמרתו 'עלי' ואז יהי' להם רע עין (כבסוטה ל"ח ועי' חולין ו' ועי' ס"ח התרע"ג —) ומדעו ולא לפע"ד לפרש הפ' ותחוק לו למה ה' לו לאכל להם ב' שומנית ולא יחוק בעלה (ועי' ז"ה"ק בפ' בשלה) ולהל' גי' יתא דהראתה לו דאין עינה צרה באורחים ואין ל' לחוש לסעוד אצלם) וע"כ השכיל א"א לומר קמה סולת דהתי משמע ומה שחבר מעכשיו ביצונה תאפה, ודבהוצר לה מכאן שהאשה צרה זכר'. אח"כ אייתי בש"ס וילגז בהג' הירוש'י ונהגתי.

ולפענ"ד גל"פ כוונת (הגמ') ע"פ פרש"י שם ד"ה מכאן ש' אברהם אמר בתחלה רק שלש סאים בלי קצרה ושרה הוסיפה קמה, ועל זה השיב אברהם (לא כי אלא) סולת, ובהו יתורצו כל הקשיות, ודרך המקראות להביא דו-שיח כזה בלי לברר מי המדבר ויובן ע"פ הענין כמו שאינם מפרשים שם המדבר רק 'יאמר) ויאמר גו'. וכן ראיתי שפרשו הפ' בפ' וירא (כ"א כ"ו) ויאמר אבימלך לא ידעתי

מאת הכמי רומניה וגאוניה ז"ל

יוסף ועיבר הרב יצחק מאיר מאירלוס

פרקי אבות

פרק ה—משנה ד. לא הסריח בשר קודש מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבחים. יבואר בהקדם דברי הכעל שם טוב, על הפסוק, רעבים גם צמאים (תהלים ק"ז—ה). כי כל מה שברא ה' קדוש ברוך הוא, חלית היא להעלות חוק ממדרגה למדרגה עד שמיגיע להשלימות לדוגמה מדומם לצומה, מצומה לחי. הכל יש בו צורך להיקון, כמו ש' דרשו חכמינו אשר ברא אלקים לעשות... שלא נגמרה העשייה ועליך להשלימה, מלוי המפגם. זה שאמר דוד המלך, הטעם שברא אלקים בני אדם, שיהיו רעבים וגם צמאים, הוא, יען להעלות אלו שמעוטף בהם נפש.

לפי זה האכילה צריכה להיות בנימוס, בקדושה ובטהרה ולא זלילה; כמו שדרשו חז"ל ב' מסכת יומא (דף ס"א)—המסכת שאני מגיד כעת השעור ב' החברה ש"ס שלנו — על הפסוק 'ואכלו אותם אשר כופר בהם' (שמות כ"ט—כ"ג), מלמד, ש' הכהנים אוכלים ובעלים מתכס' ריבם, לפי שאכילתם היתה כי קדושה כמו שנפסק להלכה ב' שלחן ערוך, אורח חיים, סימן, רל"א סעיף א'—שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וכו' יהיה כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו'. והנה חז"ל כינו את היצר הרע זבוב, במסכת ברכות (דף ס"א—ע"א), יצר הרע דומה לזבוב, ויושב בן שני מפתחי הלב, שנאמר וזבובי מות יבאיש

ההצ' ר' דוד משה אורא דיא בזמן, כי לי כל ה' ארץ' היה מפרש והיהת לי כגולה מכל העמים אמת, כאשר תעשו גם את מעשיכם, הגשמיים לי לשמי.

פרק ואו, משנה ב', נקרא רע אהוב, יש להסביר ע"פ מאמרם ז"ל המקרא שמואל (ב' כ"ז—ג) אמר, אלקי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלקים, ומדייק הש"ס מאי קאמר (מה אומר) אמר רב אבהו, הכי קאמר (כך אומר) לי דבר צור ישראל אני מושל ב' אדם ומי מושל בי צדיק, שאני גורר גורה והוא מבטלה, זה שאמר הכותב (תהלים ק"ט—קכ"ו), עת לעשות לך' הפרו תורתך, היינו כי אם הגיע העת וזמן לעשות לך' אשר הקב"ה לבדו הוא העושה והמעשה לכל המעשים ואיש אין בארץ שהוא צדיק, מושל בו בכיכול, אשר יבטל הגזרות שהוא אות נאמן, כי הפרו תורתך ומאסו חוק ומשפט, כי לו לא הפרו התר' זה או לא ד' לבדו העושה הכל רק נמלך בצדיקים וצדיק בדבריו, וזה שמגלים החנא בדבריה, כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הבהים, שדבריו נשמ' עים ברום ולא עוד שנקרא ריע אהוב, היינו שהוא שותף וריעו שלקב"ה בהנהגת העולם ב' הדרגת צדיק גיור והקב"ה מ' קיים כמאמרם.

פרק ואו משנה א', כל ה' עוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה' מגלים בדבריו כי באם אינו דורש ומטיף להחזקת מצוות התורה, אלא הוא דורש דמים (השלומים) שינתנו לו, או בשביל כבוד, שיאמר כמה נאה דורש הוא (ואינו מקיים) ורוצה רק למצא חן בעיני ה' שומעים, לזה יש דאגה גדולה מה ידורש, וצריך לעצור במי' לים ולצמצם כאשר יוכל, כי איך יוכיח על חילול שבת קודש ונלוח בתער וכדומה, כי אז לא ימצא חן בעיני השומעים, ור' כשהוא מטיף בעת הנשואין תחת החופה אינו מזכיר יסוד' היי המשפחה היהודית, אלא ממשיך משלים והנמשל הוא כהרס ה' נשבר, כי איך יזכיר חובתם על פי דרכי תורתנו הקדושה, אם כן הוא המטיף אינו מודרני ואינו מחויק בגישות, מה שאין כן העוסק בתורה לשמה, ל' שמור על הגבלת העוממת שלא תכבה, זוכה לדברים הרבה, יש לו הרבה לדבר על כל מצוות ומצווה הנחשלת ונעזבת ואינה מתקדמת והחוב להחזיק בתן.

ר' ישראל גולדמאן מ"מ אורדיא

יעקב פרידמן

כיצד הבעל-שם עלה ברגל אל כיטוב

(ק ט ע)

עמק'ליל, שומקים ההרים עטי'יער, כקקעיס'ענקים תחומים בעלות הכותרת. המראה המקרטל של מקעל יד'אלוה אור'עריבם הגניזי בעצ'יף התמקרת. השקיותו מקפנחות בלא-קול את קתבו של הגנה, הן עצרו לשונן בדממה דוקה המושלת, וקלן מתרסקות אל דמות'יויקנה העלמלת של שבת המקלה המקלפת בתקלת.

ועת כל ההרים הירורים קחשים בקדמי'אלם— מצטרף הבעל-שם לשמחה, לשתיקה מקריב, וכלו מקצמצם כמו אגל'הטל על-גב קרח: הוי קש'יבה, אלי, איך הטל מתפלל מער'ב — אך אפילו זה אגל'הטל רב'מדי בו תרעש. נא עשני גרגיר, שחשעירי תרממה פי עד'מרי, רצוני שאתיה כונת'כונה רק להקת, שאיננו מעו להיות זמר.

הנה קף מתפלל הבעל-שם בלא-אמר והופקה פעלתו עוד יותר דמומה ויקיפה מני אור'יערבים שעל העלה מתלונן הוא בגליל ערבה צעירה, מוריקה.

מיידיש: שמשון מלגר

מים במשורה מחוללה של תנועת המוסר, רבי ישראל לנסטר, התארח בביתו של לידד בעיר ק, בשעה שיטבו לטעוד הגי'שו הקרואים שהאורח נוטל דיוו בכמות מצומצמת לפי השעור ההלכתי המדויק, בניגוד למקובל שנוהגים חדר במצוה זו וליצוק מים כספע על הידים, כאשר ישאל לפרש התנהגותו סיפר רבי ישראל, שכפואו לבית נראה את המשרתת הנושאת את אסל המים על כתפיה המרחוקים, להלך במצווה — המשיך הרב, מותר רק על חשבון הפרטי אך לא על חשבון זימת של הזולת.

עורר לעצב ותוגה דר'י ידעו כי ריג קשה לו וכי כבדי ויהי' ויכחשו ע"ז ע"כ היכה בזה עד גמר הסעודה ואז הוכיך מאמר חלומותיו שרוה"ק אומרת כן, ועוד כאלה. — ז. ג.)

ב

ועד"ש בתענית ה: בר"נ רר"י הדוי יתבי בסעודההא איל ריג לר"י ליטא פר מיתא כו' ענתיק לו מש"כ בגליון הש"ס שלי ז"ל לפרש"י כאן ולהפוס' באו"ח ס' ק"ע וקע"ו לכאורה אי"כ איך השיב לו ר"י כל ה' מימרא באמצע הסעודה ה' לו לרמז לו באצבע וכדומה ור' אשכחן בע"ז מ"ד דכשואלין לאדם דבר הלכה במרחץ אסור לו להשיב ועי' באו"ח ס' פ"ד וגם כאן באמצע הסעודה אף אסותא ועניית אמר אסור איך השיבו כל המימרא, ולולא ד' מסתמינא הו"א לפרש דכונת ריג בלימא מר מילתא היתה שיאמר ד"ת על השלחן כמא"ל באבות פ"ג שלשה שאכלו כו' וזה היה תיכף אחר שגמרו ל' אכול אף שו"י עוד באמצע סעודה, וע"כ בחר לו ר"י לומר ד"ת מעניני סעודה ודמו בזה ג"כ הטעם שלא אמר ד"ת על השלחן עד עכשיו שהו מפני שאין משיחין בסעודה אבל עכשיו שאינו עוסק באכילה הוא אומר ד"ת, אבל המאמר הב' כי יעקב איננו לא מת לא אמר לו עד שבגמרו כל הסעודה משום דאין לזה שום שייכות לעניני סעודה אדרבה הוא מ'

מלוקט ומסודר ע"י החנו הרה"ג ד"ר זאב גוטליב שליט"א האבד"ק גלגוי (סקוטלנד).

חסידים מספרים

אלה ראשי בית אבותם

צדיק אחד שאבותיו היו אנשים פשוטים, לא מיוחסים ולא מפורסמים, היה רגיל לנסוע להרב הקדוש ר' שלום מבלז ז"ל, פעם אחת בברואו לבדו, נדמה לו, כאילו יש לו להר"ש הרגשת התנשאות עליו מצד ייחוסו, כי הרב היה ממשפחה מיוחסת של גדולי תורה, והיה לאותו צדיק טינא בלבבו בשביל כך על הרב"ש, הרגיש הרב ר' שלום תיכף במחשבתו ופנה אליו בשאלה:

— יאמר נא לי כבודו, מי הוא לפי דעתו גדול יותר וצדיק יותר ממשפחה גדולה ומיוחסת, או זה שגודל ממשפחה של אנשים תמימים ופשוטים? שתק הצדיק ולא ענהו דבר, אמר לו הר"ש: — רבותינו אמרו, 'חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי', ולפיכך מי שאבותיו היו מיוחסים ובעלי תורה, הרי הוא הולך תמיד שחוח, בלב שגבר ורוח נכאה, כי יודע הוא בעצמו שעדיין לא הגיעו מעשיו למעשי אבותיו, אבל האדם שאבותיו היו אנשים פשוטים, הוא יש לו תמיד התנשאות ונבחות הלב, כי הוא חושב בלבה, מעשי כבר גדלו ועברו הרבה על מעשי אבות... אז הבין הצדיק, כי הר"ש ירד לסוף דעתו, וכי אין לו להר"ש, שום התנשאות מצד ייחוס משפחתו, ואדרבה, הייחוס מביאו לידו ענוה ונשפלות.